

นวัตกรรมวิจิตร

เนื่องในโอกาสฉลองอายุครบ ๗๕ ปี
คณาจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน

๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๒

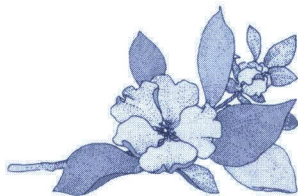
(ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน)

นวัตกรรมการวิจัย

เนื่องในโอกาสฉลองอายุครบ ๗๕ ปี
ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน

๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๒

คำนำ

นวัตกรรมตามความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ หมายถึง สิ่งที่ทำขึ้นใหม่ หรือแตกต่างจากเดิม ซึ่งอาจจะเป็นความคิด วิธีการ หรืออุปกรณ์ เป็นต้น นวัตกรรมวิจิตร ในที่นี้หมายถึง สิ่งที่ทำขึ้นใหม่ หรือแปลกไปจากเดิม โดย ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ซึ่งมีนวัตกรรมมากมายทั้งในและนอกวงการศึกษา

คณะกรรมการจัดงาน “พชรพรรณกิตติการ” ได้คัดเลือกนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่สำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ชีวิต และสังคม ทั้งในประเทศและต่างประเทศ นวัตกรรมที่เลือกสรรค้มา คือ ๑) นวัตกรรมค่ายอาสาสมัคร ๒) นวัตกรรมการวิจัยสถาบัน ๓) นวัตกรรมการศึกษาทางไกล ๔) นวัตกรรมมหาวิทยาลัยในเรือนจำ ๕) นวัตกรรมสาธิตเสริมสมอง ๖) นวัตกรรมมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ และ ๗) นวัตกรรมสหกิจศึกษา

นวัตกรรมที่น่าเสนอได้จัดลำดับตามแนวคิดและช่วงเวลาการทำงานของ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน นวัตกรรมค่ายอาสาสมัครเกิดขึ้นสมัยที่ท่านยังเป็นนิสิตของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นวัตกรรมวิจัยสถาบันเกิดขึ้นสมัยที่ดำรงตำแหน่งเลขาธิการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นวัตกรรมการศึกษาทางไกลเกิดขึ้นสมัยที่ดำรงตำแหน่งรองปลัดทบวงมหาวิทยาลัย และมีการพัฒนาต่อเนื่องเมื่อดำรงตำแหน่งอธิการบดีผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช รวมไปถึง

นวัตกรรมมหาวิทยาลัยในเรือนจำ และนวัตกรรมสาธิตเสริมสมอง นวัตกรรมมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐเกิดขึ้นสมัยดำรงตำแหน่งปลัดทบวงมหาวิทยาลัย และมีการพัฒนาต่อเนื่องเมื่อดำรงตำแหน่งอธิการบดีผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีและมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ นวัตกรรมสหกิจศึกษาเกิดขึ้นเมื่อดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

นวัตกรรมวิจิตร จัดเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ชีวิต และสังคม รวมถึงกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา จึงกล่าวได้ว่า ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน เป็นผู้ก่อกำเนิดนวัตกรรมทางการศึกษาที่สำคัญของประเทศไทย

คณะกรรมการจัดงานพชรพรรษกิตติการ

ธันวาคม ๒๕๕๒

สารบัญ

๑	นวัตกรรม “ค่ายอาสาสมัคร”	๕
	• “ค่ายอาสาสมัคร ส.จ.ม.” ๕๐ ปี แห่งความหลังที่ฝังใจ	๑๐
๒	นวัตกรรม “การวิจัยสถาบัน”	๑๗
๓	นวัตกรรม “การศึกษาทางไกลในระบบเปิด”	๓๕
๔	นวัตกรรม “มหาวิทยาลัยในเรือนจำ”	๔๑
๕	นวัตกรรม “สาธิตเสริมสมอง”	๔๗
	• โครงการนักเรียนสาธิตเสริมสมอง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช	๕๑
๖	นวัตกรรม “มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ”	๖๑
๗	นวัตกรรม “สหกิจศึกษา”	๖๙

นวัตกรรม “ค่ายอาสาสมัคร”

ผู้ที่รู้จักท่านอาจารย์ วิจิตร ศรีสอ้าน ส่วนใหญ่ทราบดีว่า ท่านเป็นนักการศึกษาที่ยิ่งใหญ่ของประเทศ แต่มีผลงานอีกด้านหนึ่งของท่านซึ่งบางท่านอาจจะไม่ทราบ นอกจากผู้ที่เคยร่วมงานกับท่าน นั่นคือ ท่านเป็นผู้ให้กำเนิดงานค่ายอาสาสมัครของนิสิตนักศึกษา ซึ่งเป็นกิจกรรมของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย นับเป็นนวัตกรรมที่มีประโยชน์อย่างมหาศาลสำหรับเยาวชนของชาติ และการพัฒนาในหลายๆ ด้านกว่าครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา

ย้อนหลังไปเมื่อ ๕๒ ปีที่แล้ว คือ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๐ อันเป็นปีที่ประเทศไทยจัดงานเฉลิมฉลองยี่สิบห้าพุทธศตวรรษ อาจารย์วิจิตร ศรีสอ้าน ในขณะนั้นยังเป็นนิสิตคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้มีโอกาสไปเข้าค่ายฝึกผู้นำค่ายอาสาสมัครนานาชาติ (Voluntary Work Camp) ซึ่งจัดโดยองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ในฐานะผู้นำนิสิตนักศึกษาจากประเทศไทย ณ หมู่บ้านชนบทในรัฐบอมเบย์ ประเทศอินเดีย เป็นประสบการณ์ครั้งแรกของการเป็นชาวค่าย ทำให้เกิดความคิดที่จะนำกิจกรรมค่ายมาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมนิสิตนักศึกษา เพื่อให้นิสิตนักศึกษาได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง ร่วมกันพัฒนาสังคม และเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิตที่จะทำให้รู้จักตน รู้จักสังคมและประเทศชาติยิ่งขึ้น

หลังจากการเข้าค่ายฝึกผู้นำที่ประเทศอินเดียแล้ว ท่านอาจารย์ได้รับเลือกจากองค์การ UNESCO ให้เป็นรองผู้อำนวยการค่ายอาสาสมัคร

ที่เมือง DACCA ประเทศปากีสถานตะวันออก (ปัจจุบัน คือ ประเทศบังคลาเทศ) โดยมีชาวอังกฤษเป็นผู้อำนวยการค่าย นับเป็นประสบการณ์ของการเป็นชาวค่ายอาสาสมัครนานาชาติครั้งที่ ๒ ทำให้อาจารย์มีความมั่นใจมากยิ่งขึ้นว่า ค่ายอาสาสมัครน่าจะเป็นกิจกรรมนิสิตนักศึกษาที่มีคุณค่า และมีคุณประโยชน์ต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์ขึ้น

เมื่อท่านกลับจากค่ายอาสาสมัครที่ประเทศปากีสถานตะวันออก (ประเทศบังคลาเทศ) แล้ว ท่านยังได้ไปร่วมงานค่ายอาสาสมัครนานาชาติที่ประเทศเวียดนาม เมื่อกลับมาก็ได้ช่วยจัดทำค่ายนิสิตนักศึกษาของยุวพุทธิกสมาคม

ในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ ท่านอาจารย์ได้เป็นกรรมการสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในฐานะผู้แทนนิสิตคณะอักษรศาสตร์ จึงได้นำเรื่องการรับรองค่ายอาสาสมัครให้เป็นกิจกรรมหนึ่งของสโมสรฯ และขอคำแนะนำจากบรรยเวชภัก (ผู้ดูแลกิจการนิสิต) ก็ได้รับความเห็นชอบ โดยให้เสนอโครงการนำร่องทดลองทำในปีการศึกษา ๒๕๐๒ ถ้าได้ผลดีก็จะกำหนดให้เป็นกิจกรรมประจำต่อไป ในปี พ.ศ. ๒๕๐๒ อาจารย์ได้รับเลือกให้เป็นอุปนายกสโมสรนิสิตฯ ในฐานะนิสิตคณะครุศาสตร์ จึงได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้เป็นผู้รับผิดชอบจัดตั้งค่ายอาสาสมัคร

ค่ายอาสาสมัครของนิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัย ค่ายแรกในประเทศไทย จึงถือกำเนิดขึ้น โดยท่านอาจารย์นำนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปตั้งค่ายเมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ ณ บ้านนาเหล่าบก อำเภอนวมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยท่านรับตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการค่าย หรือที่ชาวค่ายเรียกว่า “ผอก.” โดยอาศัยศาลาวัดเป็นที่ตั้งค่าย โครงการสำคัญคือการตัดถนนเชื่อมหมู่บ้าน ยาวประมาณ ๒% กิโลเมตร เมื่อทำเสร็จ ชาวค่ายและชาวบ้านตั้งชื่อถนนว่า “จุฬาราชภัฏร์สามัคคี” และทำไว้สับปะรดตัวอย่าง ชื่อว่า “จุฬาราชภัฏร์พัฒนา”

นับได้ว่า ท่านอาจารย์ (แม้ว่าขณะนั้นยังอยู่ในวัยนิสิตนักศึกษา) มีความตั้งใจจริง และผลักดันจนงานค่ายอาสาสมัครของนิสิตตั้งขึ้นเป็นผลสำเร็จ ในการตั้งค่ายแรกจำเป็นอย่างยิ่งต้องทำให้ดี เพราะมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด โดยที่ท่านเคยเขียนบันทึกเหตุผลเอาไว้ว่า ...

ประการแรก ถ้าค่ายแรกไม่ประสบความสำเร็จ คือล้มเหลว ก็จะไม่มีการตั้งค่ายอาสาสมัครค่ายต่อๆ ไป ถือเป็นอวสานของค่ายอาสาสมัคร

ประการที่สอง ค่ายแรกเป็นค่ายฝึกผู้นำ โดยคัดเลือกผู้นำนิสิตของคณะต่างๆ คณะละ ๗ คน รวม ๔๙ คน มาเข้าค่าย เพื่อฝึกให้พร้อมที่จะเป็นผู้นำทำค่ายต่อๆ ไป และขยายผลการทำค่ายไปสู่คณะต่างๆ ในจุฬาย

ประการที่สาม กิจกรรมค่ายอาสาสมัครในช่วงเวลานั้น ยังไม่เป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับ การแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยราชการ ข้าราชการ เอกชน และประชาชน ทำได้จำกัด การตั้งค่ายครั้งแรกถ้าทำสำเร็จ ก็จะทำให้ได้รับความร่วมมือสนับสนุนจากทุกภาคส่วน

เมื่ออนาคตของค่ายอาสาสมัครขึ้นอยู่กับความสำเร็จของค่ายแรก คณะผู้รับผิดชอบในการจัดตั้งค่ายแรกของจุฬาย จึงต้องทุ่มเทอย่างเต็มที่เพื่ออนาคตของค่าย ในที่สุดชาวค่ายรุ่นแรกก็ ทำสำเร็จ !

ความสำคัญของความสำเร็จของค่ายแรกทั้ง ๓ ประการ ทำให้การขยายผลกิจกรรมค่ายเป็นไปอย่างกว้างขวางในเวลาอันรวดเร็ว

การที่ท่านอาจารย์เป็นผู้ริเริ่มทำงานค่ายอาสาสมัครสำหรับนิสิตนักศึกษา นอกจากท่านจะใช้ความสามารถในด้านบริหารจัดการแล้ว ท่านยังต้องใช้ความสามารถในเรื่องจัดหาเงินทุนด้วย เพราะการออกไปตั้งค่ายต้องมีค่าใช้จ่าย ทั้งค่าเดินทางและค่าอาหาร ส่วนที่พักนั้นก็พักในโรงเรียนประจำหมู่บ้านซึ่งไม่ต้องมีค่าใช้จ่าย การตั้งค่ายครั้งแรกท่านไปขอทุนจาก

มูลนิธิ ASIA FOUNDATION หลังจากที่ท่านได้นำเสนอโครงการและอธิบายรายละเอียดแล้ว ทางมูลนิธิได้เห็นความสำคัญ เห็นคุณค่า และประโยชน์ของงานค่ายอาสาสมัคร จึงอนุมัติให้เงินช่วยเหลือ ส่วนชวค่ายรุ่นต่อๆ มา ก็จัดหาทุนโดยการจัดฉายภาพยนตร์ จัดดนตรี จัดรายการไต่वाที่ เป็นต้น

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานภายนอก โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐ ได้สนับสนุนให้ใช้กิจกรรมค่ายอาสาสมัครเป็นกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น และมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมค่ายจากผลสำเร็จของค่ายอาสาสมัครจุฬาฯ ทำให้สำนักงานส่งเสริมเยาวชนแห่งชาติ (ส.ย.ช.) ได้ขอความร่วมมือจากจุฬาฯ ให้ช่วยวางแผนพัฒนาและฝึกอบรมผู้นำเยาวชน เพื่อการจัดทำค่ายใน พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยได้เปลี่ยนชื่อจาก “ค่ายอาสาสมัคร” เป็น “ค่ายอาสาพัฒนา”

หลังจากท่านอาจารย์วิจิตรได้ก่อตั้งค่ายแรกของประเทศไทยสำหรับนิสิตนักศึกษาแล้ว ท่านยังได้ดำเนินการต่อเนื่องมาถึงค่าย ๒ ในปีถัดมา (คือ พ.ศ. ๒๕๐๓) และหลังจากจบการศึกษาจากจุฬาฯ ไปแล้วท่านยังได้ไปเยี่ยมเยือนดูแลการทำงานค่ายรุ่นน้องๆ และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์จนถึงปัจจุบัน เวลา ๕๐ กว่าปีผ่านไป ท่านยังเป็นกำลังสำคัญของงานค่ายอาสาสมัคร และเป็นที่ปรึกษาของนิสิตเก่าจุฬาฯ ที่เคยไปตั้งค่าย หรือเรียกย่อๆ ว่า “ชวค่าย” แล้วรวมตัวกันเป็น “ชมรม” เพื่อช่วยสังคมในโอกาสที่เหมาะสม เช่น บริจาคเงินช่วยมูลนิธิเด็กยากจน บริจาคเงินช่วยผู้ประสบภัยธรรมชาติผ่านมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ บริจาคเงินช่วยผู้ชราผ่านมูลนิธิบ้านบางแค บริจาคเงินช่วยรุ่นน้องๆ นิสิตผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ผ่านมูลนิธิจุฬาฯ สงเคราะห์ บริจาคเงินช่วยการค้นคว้ารักษาโรคมะเร็งผ่านมูลนิธิสถาบันจุฬาภรณ์ และช่วยปลูกต้นไม้เพื่อความร่มรื่นและช่วยลดภาวะโลกร้อนให้กับชาวบ้าน เป็นต้น

นี่เป็น “นวัตกรรมวิจิตร” ที่ดงามอันแสนจะน่าภาคภูมิใจของท่านอาจารย์วิจิตร ศรีสอ้าน ที่หลายคนยังไม่ทราบ ผลงานที่ก่อให้เกิดการพัฒนานิสิตนักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์ มีจิตสาธารณะที่จะออกไปรับใช้สังคมและประเทศชาติอย่างกว้างขวาง กระผมในฐานะ “ชาวค่าย” คนหนึ่ง จึงขอคารวะมายัง “ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน” ..... ผู้ให้กำเนิดงานค่ายอาสาสมัครฯ เมื่อ ๕๒ ปี ที่ผ่านมา

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ภิรมย์ กมลรัตนกุล
อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“ค่ายอาสาสมัคร ส.จ.ม.” ๕๐ ปี แห่งความหลังที่ฝังใจ

ในช่วงปิดภาคเรียนการออกตั้งค่ายอาสาสมัครเพื่อช่วยพัฒนาชนบท เป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายสำหรับนิสิตนักศึกษาแทบทุกสถาบันในประเทศ

ย้อนหลังไปเมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ หรือเมื่อ ๕๐ ปีที่ผ่านมา นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เริ่มต้นออกตั้งค่ายอาสาสมัคร ซึ่งริเริ่มโดยนายวิจิตร ศรีสอ้าน (ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน) นิสิตจุฬายาฯ คณะอักษรศาสตร์และมาศึกษาต่อในคณะครุศาสตร์ โดยขณะนั้นเป็นกรรมการของสโมสรนิสิตจุฬายาฯ หรือเรียกการรวมตัวของนิสิตเพื่อทำกิจกรรมสมัยนั้นว่า สโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ส.จ.ม.) ซึ่งค่ายของจุฬายาฯ ก็เรียกว่า ค่ายอาสาสมัคร ส.จ.ม.

ก่อนจะเริ่มต้นตั้งค่ายอาสาสมัครที่จุฬายาฯ นายวิจิตร ศรีสอ้าน ได้เคยไปใช้ชีวิตชาวค่ายอาสาสมัครในประเทศอินเดีย ปากีสถานตะวันออก และประเทศเวียดนาม รวมทั้งการช่วยจัดทำค่ายนิสิตนักศึกษาของยุวพุทธิกสมาคม เมื่อครั้งที่เป็นนิสิตคณะอักษรศาสตร์ได้เห็นคุณค่าของค่ายประเภทนี้และอยากเห็นกิจกรรมค่ายเป็นกิจกรรมที่นิสิตนักศึกษาทำเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง เพื่อการพัฒนาตนเองและพัฒนาสังคมควบคู่กันไป และเมื่อมาเรียนต่อที่คณะครุศาสตร์และได้รับเลือกเป็นอุปนายก ส.จ.ม. ได้เสนอให้จัดตั้งค่ายโดยรับเป็นผู้ดำเนินการและจัดหาเงินสนับสนุนจากมูลนิธิเอเซีย

การจัดตั้งค่ายอาสาสมัครในยุคเริ่มต้นมีอุปสรรคอยู่บ้าง คือ ยุคนั้นเป็นยุคที่หลายประเทศต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ประเทศไทยก็นำนโยบายนี้มาใช้ เพราะฉะนั้นเมื่อนิสิตนักศึกษาออกไปตั้งค่ายในชนบทก็อาจถูกมองว่ามีผู้ต้องการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ไปสู่ชนบทโดยผ่านทางนิสิตนักศึกษา แต่มูลนิธิเอเชียก็เข้าใจในความตั้งใจดีของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงอนุมัติเงินช่วยเหลือ นับเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ค่ายแรกเริ่มต้นได้ และค่ายอาสาสมัครจุฬาลงกรณ์ นับเป็นค่ายอาสาสมัครค่ายแรกของนิสิตในประเทศไทย ต่อมาก็ได้แพร่สู่มหาวิทยาลัยต่างๆ และเรียกชื่อต่างกันไป เช่น ค่ายอาสาพัฒนาชนบท แต่ถึงแม้จะเรียกชื่อต่างกันไปแต่นิสิตนักศึกษาจากสถาบันต่างๆ ก็มีความหวังดีเพื่อพัฒนาชนบทของไทยตามที่จะสามารถทำได้ในวิญญูมสำนึก

การตั้งค่ายครั้งแรก ตั้งในตอนปิดภาคเรียนกลางปีคือในเดือนตุลาคม ซึ่งก็มีปัญหาเรื่องฝนตก ในปีถัดมาจึงเปลี่ยนมาเป็นเดือนมีนาคมหรือเดือนเมษายน จากนั้นในการตั้งค่ายครั้งที่ ๔ จะเป็นช่วงต้นเดือนเมษายน จนถึงช่วงสงกรานต์ ซึ่งเป็นโอกาสดีที่จะผูกมิตรกับชาวบ้านในงานรื่นเริงสงกรานต์ และตั้งแต่ค่าย ๔ เป็นต้นมาก็ตั้งค่ายถึงช่วงสงกรานต์ โดยเดือนเมษายนเป็นการปิดภาคหลังการสอบปลายปีจึงหยุดหลายวัน

ก่อนตั้งค่ายจะมีกลุ่มนิสิตออกเดินทางไปสำรวจสถานที่ หรือเรียกว่า สำรวจค่าย ดูความต้องการของชาวบ้านในท้องที่ต่างๆ แล้วมาตัดสินใจว่า ความต้องการของหมู่บ้านใดเป็นความต้องการเร่งด่วนกว่ากันจึงตัดสินใจตั้งค่ายในหมู่บ้านนั้น ความต้องการในชนบทที่เห็นได้ชัดเจนเมื่อ ๕๐ ปีที่แล้ว คือ โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน เพื่อการคมนาคมจากหมู่บ้านเล็กๆ มาสู่ถนนใหญ่ เพื่อเข้าเมืองและการขาดแคลนน้ำดื่ม โครงการตอนตั้งค่ายฯ สมัยแรกจึงเป็นการสร้างถนนดินขนาดเล็กและขุดสระเพื่อกักเก็บน้ำในหน้าฝนไว้ใช้ในหน้าแล้ง ใช้เวลาในการตั้งค่าย ๑๕ วัน ต่อมาบางหมู่บ้านต้องการอาคารเรียนแทนอาคารเดิมซึ่งเก่าและชำรุด

ทรุดโทรม การสร้างอาคารเรียนจึงต้องใช้เวลาในการตั้งค่ายนานเป็นเวลา ๒๐ หรือ ๒๕ วัน อีกทั้งช่วยชาวบ้านสร้างป้ายชื่อโรงเรียน ป้ายชื่อวัด ป้ายชื่อบ้านเลขที่ ส่วนกลางคืนมีภาพยนตร์เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งทางนิสิตได้ขอยืมจากกองราชเลขาในพระบรมมหาราชวังฉายให้ชาวบ้านได้ชม

สำหรับค่ายแรกจัดตั้งที่บ้านนาเหล่าบก ต.หนองยาว อ.พนมสารคาม จ.ฉะเชิงเทรา อาศัยศาลาวัดเป็นที่ตั้งค่าย โครงการสำคัญ คือ การตัดถนนเชื่อมหมู่บ้านยาวประมาณ ๒.๕ กิโลเมตร เมื่อทำเสร็จชาวบ้านและชาวบ้านตั้งชื่อถนนว่า ถนนจุฬาราชฎีร์สามัคคี และทำไร่ลับปรดตัวอย่างชื่อว่า จุฬาราชฎีร์พัฒนา

นอกจากจะมีโครงการหลัก อันเป็นที่ต้องการของหมู่บ้านและฝึกให้นิสิตเป็นผู้นำแล้ว ยังเพิ่มเติมด้านการศึกษาแก่เด็กนักเรียนในชนบท เช่น ทำอุปกรณ์การสอน ไปสอนหนังสือให้เด็ก การละเล่นสันตนาการตามวัยของเด็ก สร้างสนามเด็กเล่น สร้างห้องน้ำชายและหญิงให้โรงเรียน ต่อมานิสิตจุฬาฯ มีจำนวนมากขึ้นการมีค่ายเพียง ๒ ค่ายต่อ ๑ ปี จึงไม่สามารถรองรับความต้องการไปค่ายได้เพียงพอก็มีนิสิตจากค่ายอาสาสมัคร ส.จ.ม. ไปตั้งค่ายของคณะ

ค่ายแรกที่ตั้งในนามของคณะ คือ ค่ายคณะรัฐศาสตร์ เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๑ หลังจากนั้นก็มี ค่ายคณะสัตวแพทย์ ค่ายคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ค่ายคณะวิศวกรรมศาสตร์ ซึ่งค่ายคณะต่างๆ เหล่านี้ก็เป็นที่ยอมรับของนิสิตคณะเหล่านั้นได้ดี เพราะเกี่ยวข้องกับวิชาชีพที่ตนเองได้เรียน เช่น นิสิตของคณะรัฐศาสตร์ที่เรียนด้านการปกครองได้สัมผัสชีวิตชนบทก่อนจะเรียนจบไปเป็นข้าราชการในท้องถิ่นต่างๆ นิสิตคณะสัตวแพทย์ได้ออกภาคสนามดูแลสุขภาพของสัตว์เลี้ยงของชาวบ้าน,

นิสิตคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ได้สร้างอาคารจริง ๆ ทั้งงานคอนกรีตและงานไม้, นิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์ได้เรียนรู้จากงานโครงสร้างด้านวิศวกรรมศาสตร์ เช่น สร้างอาคาร, ฝายน้ำล้น หรือสะพานของจริงระหว่างออกไปตั้งค่าย และหลังจากจุฬายฯ มีการเรียนคณะต่างๆ เพิ่มขึ้นก็ทำให้ค่าย ส.จ.ม. สามารถช่วยเหลือชาวบ้านได้มากขึ้น เช่น นิสิตแพทย์ และเภสัชสามารถดูแลรักษาและจ่ายยาสามัญประจำบ้าน ฯลฯ

นอกจากค่ายคณะต่างๆ แล้วยังมีอีก ๒ ค่ายของจุฬายฯ ที่จะต้องกล่าวถึงเพราะเป็นค่ายที่รวมนิสิตคณะต่างๆ เหมือนค่าย ส.จ.ม. นั่นคือค่ายพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาเผ่าต่างๆ ในภาคเหนือหรือเรียกย่อๆ ว่า ค่ายชาวเขา ริเริ่มโดยนิสิตคณะรัฐศาสตร์กลุ่มหนึ่งที่มีวิสัยทัศน์มองเห็นความสำคัญของการพัฒนาชีวิตชาวเขา ค่ายนี้เริ่มประมาณต้นปี พ.ศ. ๒๕๑๒ อีกค่ายหนึ่งคือ ค่ายหอพักนิสิตจุฬายฯ ซึ่งก็มีนิสิตที่เคยไปค่าย ส.จ.ม. และพักอยู่บนหอพักจุฬายฯ ได้ช่วยกันคิดกับกรรมการนิสิตหอพักจัดตั้งค่าย ปัจจุบันค่ายหอพักนิสิตยังคงมีอยู่และเป็นที่ยอมรับของนิสิตชาวหอ และดำเนินงานมาเกือบ ๔๐ ปี แล้วเรียกย่อๆ ว่า ค่ายหอ

ผลสำเร็จของค่ายแรกทำให้มีผู้พร้อมที่จะเป็นผู้นำค่ายกระจายอยู่ตามคณะต่างๆ และมหาวิทยาลัยต่างๆ จึงพูดได้ว่า จุฬายฯ เป็นมหาวิทยาลัยแรกในประเทศไทยที่ยอมรับกิจกรรมค่ายเป็นกิจกรรมนิสิตอย่างเป็นทางการ ชื่อ ค่ายอาสาสมัคร จุฬายฯ ก็เป็นผู้ริเริ่มใช้ชื่อนี้ ซึ่งแปลความมาจาก Voluntary Work Camp ซึ่งเป็นชื่อที่ยูเนสโกรับรองให้ใช้ทั่วโลก หลังจากค่ายจุฬายฯ กิจกรรมค่ายก็ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนระดับชาติ โดยมีการใช้ค่ายเป็นกิจกรรมของการพัฒนาจึงใช้ชื่อว่า “ค่ายอาสาพัฒนา” โดยสำนักงานเยาวชนแห่งชาติ

ในช่วงที่ค่ายอาสาสมัครได้รับความนิยมอย่างสูง การมีค่ายเฉพาะ
ปิดภาคเรียนปลายปีก็ไม่เพียงพอจึงมีการคิดตั้งค่ายระยะสั้นเรียกว่า ค่าย
สุดสัปดาห์ ในหมู่บ้านของจังหวัดที่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ ค่ายสุดสัปดาห์
จะตั้งระหว่างเปิดภาคเรียน โครงการส่วนใหญ่จะเน้นการศึกษาของเด็ก
ในชนบท สร้างอุปกรณ์การศึกษา สนามเด็กเล่น การสันถนาการ เช่น
ร้องเพลง เล่นกีฬา

ค่ายจุฬาฯ จึงเป็นค่ายขนานแท้และดั้งเดิม รวมทั้งเป็นต้นแบบ
ของการจัดค่ายประเภทนี้ ในโอกาสที่ค่ายอาสาสมัคร ส.จ.ม. ดำเนินการ
ต่อเนื่องมาครบ ๕๐ ปี ในวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๒ ย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์
อยู่ในตัวถึงคุณค่าและความมีประโยชน์ของกิจกรรมค่ายซึ่งผู้ที่ตระหนัก
และประจักษ์ในผลดีมากที่สุด คือ ชาวค่ายเอง ซึ่งมีคำพูดว่า “ชีวิตค่าย
คืออย่างไร อธิบายไม่รู้จบ ต้องไปเข้าค่ายด้วยตัวเองจึงจะรู้”

ห้าสิบปีผ่านไป เป็น ๕๐ ปีแห่งความหลังที่ฝังใจที่หยาดเหงื่อและ
แรงงานของนิสิตจุฬาฯ อาสาสมัคร ได้ร่วมทำงานกับประชาชน ได้ทำให้
ผู้ไปค่ายเป็นผู้ติดดินและพร้อมจะอุทิศตนเพื่อส่วนรวม เหมือนเพลงค่าย
อาสาสมัครที่ว่า “ชาวค่ายอาสาสมัคร เรายังงานกิจการสังคม เรานิยมมุ่ง
ทำกันแต่ความดี” และ “เราต่างมีใจมั่น ร่วมกันทำงาน” นี่คืออุดมการณ์
อันเป็นปณิธานของชาวค่าย

ปัจจุบันนี้ความนิยมไปค่ายอาสาสมัครอาจจะลดน้อยลงไปเพราะ
เหตุผลหลายอย่าง เช่น ต้องเรียนเสริมในภาคฤดูร้อน ทำงานในระหว่าง
ปิดภาคเรียนทั้งในประเทศและต่างประเทศ สภาพแวดล้อมของประเทศ
เปลี่ยนไป เช่น ความเป็นชนบทลดน้อยลงไป หลายหมู่บ้านเจริญขึ้นสภาพ
ชนบทเหมือนในอดีตไม่มีอีกแล้วเลยไม่มีแรงจูงใจให้นิสิตนักศึกษาซึ่งอยู่
ในวัยหนุ่มสาวสนใจที่จะออกไปสัมผัสชีวิตชนบท

รูปแบบของค่ายอาสาสมัครอาจจะต้องเปลี่ยนไปอย่างเช่น ค่ายอาสาสมัครที่ออกไปช่วยชาวบ้านที่ได้รับความเสียหายจากอุทกภัยอย่างเร่งด่วน ช่วยเด็กด้อยโอกาสหรือร่วมกับองค์กรต่างๆ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เพื่อให้นิสิตนักศึกษาได้ไปเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาชาวบ้านของหมู่บ้านต่างๆ และอาจจะช่วยกระจายสินค้าของชาวบ้านให้เป็นที่รู้จัก ช่วยการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ฯลฯ ซึ่ง ททท.เริ่มดำเนินการแล้ว หรือตั้งค่ายแบบช่วยเสริมองค์กรเกี่ยวกับโทรคมนาคม การสอนให้ชาวบ้านและเด็กนักเรียนชนบทรู้เรื่องคอมพิวเตอร์เบื้องต้น บางสถาบันกิจกรรมค่ายได้พัฒนาจากกิจกรรมของนิสิตไปเป็นหลักสูตรในการเรียนด้านค่ายอาสาสมัคร ทั้งหมดนี้ก็เพื่อให้กิจกรรมค่ายอาสาสมัครของนิสิตนักศึกษาที่มีอยู่แล้วตามสถาบันต่างๆ ได้ดำรงต่อไปอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ

จาก : หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ วันพุธที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๒
ฉบับที่ ๒๑๕๕๘ หน้า ๔

นวัตกรรม “การวิจัยสถาบัน”

ความหมายของการวิจัยสถาบัน

ในทางพระพุทธศาสนาการวิจัยมี ๔ ระดับความหมายคือ ๑) ค้นหาความจริง ๒) ค้นหาสิ่งที่ดี สิ่งที่ต้องการ สิ่งที่เป็นประโยชน์ ๓) ค้นหาทางที่จะทำได้ หรือหาวิธีการที่จะทำได้ และ ๔) หาวิธีที่จะทำให้สำเร็จ ซึ่งความสำเร็จจะต้องพ่วงมากับการที่จะให้ได้ดีด้วย (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุต.โต): ๒๕๓๘)

การวิจัยสถาบัน (Institutional Research) หมายถึง การวิเคราะห์วิจัยศึกษาสถาบันของตนเอง เพื่อนำผลวิจัยที่ได้มาใช้ประโยชน์ในเรื่องการปรับปรุงประสิทธิภาพของการดำเนินงานมาใช้ประกอบการตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ มาใช้แก้ปัญหา มาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสถาบัน และเกิดมิติใหม่ของการนำผลวิจัยสถาบันไปประกันคุณภาพการศึกษา (วิจิตร ศรีสอาน, ๒๕๕๒)

ในระยะแรกการวิจัยสถาบันเป็นศัพท์เฉพาะในทางอุดมศึกษา ซึ่งเป็นการวิจัยที่จัดทำขึ้นเป็นการเฉพาะในมหาวิทยาลัยในลักษณะการศึกษาตนเอง เพื่อให้เข้าใจในตนเองให้มากที่สุด เพื่อให้ได้มาซึ่งสารสนเทศ สำหรับการกำหนดนโยบาย การวางแผนและการตัดสินใจในการบริหาร เพื่อให้การดำเนินการในกิจการต่างๆ ของมหาวิทยาลัยให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ต่อมาวิจัยสถาบันมิได้จำกัดอยู่ในแวดวงอุดมศึกษา หรือแวดวงการศึกษาเท่านั้น วิจัยสถาบันมีความหมายคล้ายคลึงกับวิจัยปฏิบัติการ (Operations Research) ในวงธุรกิจอุตสาหกรรม

และการวิจัยเชิงบริหาร (Administrative Research) ในวงการศึกษา ล่าสุดการวิจัยสถาบันเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศรองรับ การประกันคุณภาพการศึกษา และการรับรองวิทยฐานะสถาบันอุดมศึกษา การวิจัยสถาบันช่วยให้องค์กรประเมินจากภายนอกได้ประจักษ์ว่าสถาบันมีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดได้อย่างไร

โดยทั่วไปสถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่ผลิตบัณฑิตและผลิตความรู้ เพื่อตอบสนอง ชี้นำ และเตือนสติสังคม วิจัยสถาบันซึ่งเป็นรูปธรรมของสถาบันอุดมศึกษาในการผลิตความรู้ เพื่อตอบสนอง ชี้นำ และเตือนสติตนเอง ให้สมกับการเป็นสถาบันอุดมศึกษา หรือมหาวิทยาลัย ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการวิจัยสถาบันมีบทบาทในการประกันคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษา รวมทั้งสถานศึกษาทุกระดับทุกประเภท และมีความสำคัญเพียงพอที่จะกล่าวได้ว่าการวิจัยสถาบันเป็นไปเพื่ออนาคตของสถาบันอุดมศึกษา สถานศึกษาและองค์กรต่าง ๆ อย่างแท้จริง

ประเภทของการวิจัยสถาบัน

การวิจัยสถาบันมีธรรมชาติเป็นการวิจัยประยุกต์ คือ การวิจัยที่เน้นผู้ใช้เป็นสำคัญ โดยเน้นการวิจัยศึกษาตนเองเพื่อให้เป็น “คลังข้อมูล” และ “คลังความรู้” เพื่อการวางแผนและการบริหารสถาบันหรือองค์การอย่างมีประสิทธิภาพ ในแง่มุมนี้ วิจิตร ศรีสอ้าน (๒๕๔๒) ได้แบ่งการวิจัยสถาบันเป็น ๒ ประเภท คือ การวิจัยสถาบันที่ทำเป็นประจำ เป็นการทำซ้ำและทำต่อเนื่อง ส่วนใหญ่เป็นการทำวิจัยเพื่อนำผลวิจัยมาสร้างฐานข้อมูล เช่น ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ (Management Information System) ซึ่งจะต้องดำเนินการในฐานข้อมูลทันสมัยอยู่เสมอ ในระดับมหาวิทยาลัยเรากันเคยกับฐานข้อมูล ๕ ด้าน คือ โปรแกรมการศึกษานักศึกษา การเงินและงบประมาณ อาคารสถานที่ และคณาจารย์ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันเป็นการทำวิจัยสถาบันจากฐานข้อมูลประจำเหล่านี้ อีก

ประเภทหนึ่งเป็นการวิจัยสถาบันเฉพาะกิจทำเป็นครั้งคราวตามสภาพปัญหา และความต้องการ เช่น ถ้าต้องการวางแผนบางที่ต้องทำวิจัยเชิงนโยบาย ถ้าต้องการรู้บางเรื่องว่าทำไปแล้วได้ผลเพียงใด เราต้องทำวิจัยประเมินผล เป็นต้น การวิจัยสถาบันอีกประเภทหนึ่งที่ต้องส่งเสริมให้มีการศึกษา ค้นคว้า ก็คือ การวิจัยพื้นฐาน ได้แก่ การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสูตร ดัชนีชี้วัดทั้งหลาย เช่น การคิดค่าใช้จ่ายรายหัว รวมทั้งการวิจัยเพื่อพัฒนาวิธีวิจัยสถาบันโดยเฉพาะพัฒนาการของการวิจัยสถาบันในประเทศไทย

ในระดับโลกมีมหาวิทยาลัยอยู่ ๓ แห่ง ที่ได้บุกเบิกการวิจัยสถาบันอย่างเป็นระบบครบวงจร คือ University of Minnesota, University of Illinois และ Florida State University ในระดับประเทศก็น่าจะเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การบุกเบิกวิจัยสถาบันในมหาวิทยาลัยระดับโลกและในประเทศไทยผูกพันกับ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ดังคำกล่าวที่ว่า (วิจิตร ศรีสอ้าน ; ๒๕๔๕)

“ผมเองเกี่ยวกับเรื่องนี้มาเกือบตลอดชีวิต เริ่มตั้งแต่ไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยมินเนโซตา ที่สหรัฐอเมริกา เป็นมหาวิทยาลัยเดียวกับศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง ก็ไปพบว่าที่นั่นได้มีการเรียนการสอน ที่ชื่อว่าการวิจัยสถาบัน มีหน่วยงานที่มหาวิทยาลัยตั้งขึ้น เพื่อทำการวิจัยสถาบันที่พัฒนาองค์ความรู้ทางด้านวิจัยสถาบันแล้วประยุกต์ใช้ประโยชน์ก่อนข้างจะครบวงจร”

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ได้สำเร็จการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาเอก ทางด้านการบริหารการศึกษา อีกทั้งได้เรียนสถิติวิจัย รวมทั้งสถิติขั้นสูง และการวิจัยเฉพาะทาง เช่น การวิจัยสถาบัน รวมไม่ต่ำกว่า ๑๘ หน่วยกิต ทำให้ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน เป็นนักบริหารอาชีพและนักวิจัยในเวลาเดียวกัน ซึ่งแตกต่างจากนักบริหารการศึกษาคณะอื่น ซึ่งมักจะมีความสามารถและเจตคติจำกัดในด้านการวิจัย ทุกคน

จึงไม่แปลกใจเลยที่ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน เป็นที่สุดของที่สุดของนักบริหารการศึกษาที่ทั่วโลกยอมรับในฝีมือ เป็นผู้ได้รับฉายาว่าผู้ดับปัญหาทางการศึกษา และเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่วงการศึกษาละทุกคนภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งไม่น่าแปลกใจว่า ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน เป็นผู้บริหารในอุดมคติและเป็นครูในดวงใจของศิษย์ทุกคน

ในการแบ่งยุคแห่งพัฒนาการของการวิจัยสถาบันในประเทศไทยซึ่งแบ่งตามบทบาทของ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ในการจุดประกายของความคิด และสาธิตให้ประจักษ์ถึงความสำคัญของการวิจัยสถาบันที่ช่วยวางแผนและการบริหารสถาบันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้มาตรฐาน และประกันคุณภาพ รวมทั้งมีการพัฒนาสถาบันของตนเองอย่างต่อเนื่อง พัฒนาการของการวิจัยสถาบันในประเทศไทยแบ่งได้ ๓ ยุค คือ

ยุคที่หนึ่ง ยุคบุกเบิกและสาธิต (พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๗)

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ในฐานะเลขาธิการและรองอธิการบดี ฝ่ายวางแผนและพัฒนา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้บุกเบิกจุดประกายและสาธิตนวัตกรรมการวิจัยสถาบัน ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยการจัดตั้งหน่วยวิจัยสถาบันขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๔ โดยมีผู้เขียนเป็นนักวิจัยสถาบันเป็นคนแรก และเป็นเจ้าหน้าที่คนเดียวของหน่วยวิจัยสถาบัน

งานวิจัยหมายเลขหนึ่งของหน่วยวิจัยสถาบัน เป็นเอกสารลับเรื่อง การศึกษาการจัดการศึกษา สาขาสัตวแพทยศาสตร์ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดย วิจิตร ศรีสอ้าน และสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (๒๕๑๔) จากการศึกษาสถิติการจัดการศึกษา สาขาสัตวแพทยศาสตร์ มีข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ ควรคงสาขาสัตวแพทยศาสตร์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิท-

การบุกเบิกและสาธิตนวัตกรรมการวิจัยสถาบันเพื่อการวางแผน และการตัดสินใจของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีผลทำให้หน่วยวิจัย สถาบันของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีผลงานมากมายต่อมา เช่น รายงานวิจัยสถาบัน เรื่อง การศึกษาเชิงประเมินเงินทุนรัชดาภิเษกสมโภช การศึกษาเชิงประเมินโครงการทุนการศึกษา ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อไปศึกษาระดับปริญญาชั้นสูง ณ ต่างประเทศ โครงการศึกษา วิเคราะห์ เรื่องบัณฑิตเกียรตินิยมของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประสิทธิภาพในการผลิตมหบัณฑิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น ที่สำคัญทำให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ทำวิจัยสถาบันที่ใหญ่ที่สุด คือ การวิจัยติดตามผลบัณฑิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในทุกหลักสูตร ของจุฬาฯ ใช้งบประมาณมากที่สุดและมีผู้วิจัยมากที่สุด เป็นงานวิจัย สถาบันที่ได้ระบบและเครื่องมือวิจัยในการติดตามผลบัณฑิตและผลวิจัย ทำให้เกิดการปรับปรุงพัฒนา เรียกได้ว่าเป็นการปฏิรูปหลักสูตรและการ เรียนรู้ครั้งใหญ่ที่สุดของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จึงกล่าวได้ว่าศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน เป็นผู้บุกเบิก จุดประกาย ชาญความคิด และสาธิตคุณค่าของการวิจัยสถาบันต่อการ วางแผนและการบริหารจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งถือเป็นรูปธรรมของ การบริหารที่ได้มาตรฐานและการบริหารอย่างประกันคุณภาพโดยแท้

ครั้งหนึ่งผู้เขียนเสนอโครงการวิจัยสถาบันให้ ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอ้าน พิจารณาข้อวิจารณ์ที่ได้รับที่สร้างความแปลกประหลาด ใจให้ผู้เขียน ซึ่งจบปริญญาโททางวิจัยทางการศึกษาโดยตรงเป็นอย่างยิ่ง ก็คือ “สถิติวิเคราะห์ที่ใช้ไม่เป็นไปตามข้อตกลงของสถิติค่า F ที่เสนอ” เมื่อผู้เขียนกลับมาพิจารณาแล้วพบว่า เป็นข้อทักท้วงที่ถูกต้อง ผู้เขียนจึง ประทับใจในความเป็นผู้บริหารอาชีพ ความเป็นนักวิจัยและความเป็น ครูของศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน เป็นอย่างยิ่ง

จึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจที่ผู้เขียนได้เดินทางไปศึกษาต่อระดับปริญญาเอกที่ University of Minnesota ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งเดียวที่ผู้เขียนสมัครไปเรียนตามคำแนะนำของ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน นั่นเอง

ยุคที่สอง ยุคติดตั้งและขยายงาน (พ.ศ. ๒๕๑๗-๒๕๔๘)

ในยุคนี้ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน มีบทบาทในการวางรากฐาน และขยายงานวิจัยสถาบันในฐานะรองปลัดทบวงมหาวิทยาลัย และปลัดทบวงมหาวิทยาลัย ทำให้เกิดส่วนงานวิจัยสถาบันของทุกสถาบันอุดมศึกษา มีเจ้าหน้าที่และนักวิจัยสถาบัน ทำให้วิจัยสถาบันเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตการวางแผนและการบริหารงานสถาบันอุดมศึกษา ถือว่าในยุคนี้เป็นยุคทองของวิจัยสถาบันในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน รองปลัดทบวงมหาวิทยาลัยและในฐานะประธานอนุกรรมการวางแผนระบบสารสนเทศและวิจัยสถาบันได้ริเริ่มดำเนินการพัฒนาระบบสารสนเทศระดับอุดมศึกษาตามแนวทาง NCHEMS ตัวอย่างเอกสารที่พัฒนาขึ้น เช่น

- อ่ำรุ่ง จันทรวานิช : ระบบสารสนเทศของรัฐระดับอุดมศึกษา
- ทองอินทร์ วงศ์โสธร และดิเรก ฤกษ์หรัย มาตรการวัดผลผลิตของสถาบันอุดมศึกษา
- รังสรรค์ ธนะพรพันธ์ และสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ การวางแผนและการจัดการหน่วยวิชาการ ซึ่งเขียนมาจากรายงานเชิงเทคนิคอันดับที่ ๗๕ ว่าด้วยการวางแผนและการจัดการหน่วยวิชาการ โดย G.K. Miyataki and M.L.Byers (๑๙๗๖).

นอกจากการพัฒนาสารสนเทศเพื่อการบริหารในระดับอุดมศึกษาแล้ว ทบวงมหาวิทยาลัยยังได้ริเริ่มให้มีการทำวิจัยสถาบันร่วม

กัน เช่น การสำรวจภาระงานของคณาจารย์ระดับอุดมศึกษา ค่าใช้จ่ายรายหัวในการผลิตบัณฑิต การติดตามผลบัณฑิต ประสิทธิภาพการสอน ประสิทธิภาพการจัดการศึกษา เป็นต้น

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ยังได้บุกเบิกวิจัยสถาบันในมหาวิทยาลัยเปิด คือ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช กล่าวคือ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ในฐานะประธานอนุกรรมการพิจารณา ศึกษา และจัดทำโครงการมหาวิทยาลัยเปิด ได้พิจารณาดำเนินการตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย โดยได้มีการจัดทำโครงการมหาวิทยาลัยเปิด และได้ทำการวิจัยความคิดเห็นของประชาชนต่อมหาวิทยาลัยเปิด เพื่อจะใช้เป็นพื้นฐานในการวางแผนการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยในระยะต่อไป (อุทุมพร ทองอุไทย ทองอินทร์ วงศ์โสธร และชัยยงค์ พรหมวงศ์ : ๒๕๒๑) การวิจัยบุกเบิกในการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิดครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อมหาวิทยาลัยเปิดในสิ่งที่เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในมหาวิทยาลัยเปิดที่สนใจต่อการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ความสนใจและความต้องการที่จะเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยเปิด และความพร้อมที่จะเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยเปิด จากผลการสำรวจพบว่า ๑) มีผู้แสดงความจำนงจะสมัครเข้าศึกษาทันที จำนวน ๑๗,๗๑๕ คน หรือคิดเป็น ๔๖% ของประชากรเป้าหมาย นับว่ามีผู้สนใจเป็นจำนวนมาก น่าจะช่วยให้การจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิดสอดคล้องกับเจตนารมณ์ที่จะขยายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้กับประชาชน ๒) สาขาที่ต้องการเรียนมาก ได้แก่ การศึกษา สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสาขาการเกษตร ๓) ศูนย์บริการการศึกษา ควรตั้งอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา วิทยาลัยครูหรือมหาวิทยาลัยใกล้เคียง โดยที่จะมีผู้ไปใช้บริการสัปดาห์ละครั้ง และ ๔) วิทยุเป็นสื่อผู้สนใจศึกษา เวลาที่สะดวกฟังวิทยุ คือ ก่อน ๘.๐๐ น. และหลัง ๑๘.๐๐ น.

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน เป็นนวัตกรรมอุดมศึกษา ผู้บุกเบิกจัดตั้งมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐแห่งแรกของประเทศไทย คือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างสูง เป็น ๑ ใน ๙ ของมหาวิทยาลัยแห่งชาติ ทั้ง ๆ ที่มหาวิทยาลัยมีอายุเพียง ๑๙ ปี ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน เป็นผู้ขยายมิติใหม่ของวิจัยสถาบันสู่การประกันคุณภาพการศึกษา ดังคำนำในรายงานการประชุมสัมมนาวิชาการเรื่องการวิจัยสถาบันกับการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งจัดโดยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีร่วมกับทบวงมหาวิทยาลัย

“มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ได้ตระหนักในความสำคัญของการวิจัยสถาบันและการประกันคุณภาพการศึกษา ที่จะสามารถเสริมสร้างคุณภาพการศึกษาความเป็นเลิศทางวิชาการ จึงได้จัดสัมมนาวิชาการเรื่อง การวิจัยสถาบันกับการประกันคุณภาพการศึกษา.....”

นอกจากนี้มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีได้ริเริ่มการวิจัยสถาบันเพื่อปรับการเรียนรู้ออกของนักศึกษา และเปลี่ยนการสอนของคณาจารย์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยให้คณาจารย์เป็นผู้ทำวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหา และพัฒนาการเรียนการสอน ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ในฐานะอธิการบดีผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของนวัตกรรมการวิจัยสถาบันในการพัฒนาและบริหารจัดการองค์กร โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษา เพื่อนำผลวิจัยมาวางแผนกำหนดนโยบาย และสนับสนุนการตัดสินใจภายในสถาบัน เพื่อเป้าหมายสูงสุด คือ ความเป็นเลิศในทุกภารกิจตามปณิธานของมหาวิทยาลัย ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน เชื่อว่าสารสนเทศและข้อมูลที่แม่นยำ เป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารองค์กรให้ประสบความสำเร็จ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ได้วางรากฐานการจัดเก็บข้อมูลของมหาวิทยาลัยในรูปแบบฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ โดยริเริ่มดำเนินการโครงการระบบสารสนเทศ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ผลักดันและสร้างแรงจูงใจให้ทุก

หน่วยงานในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีเห็นและให้ความสำคัญ และประโยชน์ที่จะได้รับการจัดเก็บและการวิเคราะห์ข้อมูลให้เป็นระบบ ทั้งด้านการแก้ปัญหา พัฒนางาน พัฒนาคคน และพัฒนาสถาบัน นวัตกรรมวิจัยสถาบันที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีมีบทบาทอย่างเป็นระบบครบวงจร ทั้งในด้านระบบสารสนเทศองค์กร การเพิ่มประสิทธิภาพบัณฑิต การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารการจัดการและการให้บริการ การวางแผนและการคาดการณ์แนวโน้มความสำเร็จขององค์กร และการสร้างองค์ความรู้และพัฒนาเครื่องมือวิจัย รวมทั้งการเป็นมืออาชีพและก้าวสู่ความเป็นนานาชาติ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน เห็นว่า การจะเป็นมืออาชีพด้านวิจัยสถาบันนั้น จะต้องมีการสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำมาประยุกต์ได้ ดังนั้น การดำเนินการวิจัยสถาบันจึงมีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ เป็นผู้ดำเนินการวิจัยหลัก และมีคณาจารย์หรือนุคลากรที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ร่วมวิจัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การทำวิจัยร่วมกัน ปัจจุบันมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีได้สนับสนุนให้มีการเผยแพร่ผลงานวิจัยสถาบันทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ ในเวทีที่มีกระบวนการตรวจสอบคุณภาพอย่างเข้มข้น เพื่อแสดงความเข้มแข็งและศักยภาพทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

จากวิสัยทัศน์ ผสมผสานกับความเป็นนักวิชาการที่มีความมุ่งมั่น และกว้างขวาง รวมทั้งความเป็นนักบริหารที่มีแบบแผนการปฏิบัติงานที่ชัดเจน มีเป้าหมาย บนพื้นฐานความรู้และการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ของศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ทำให้การวิจัยสถาบันที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ซึ่งมีลักษณะ “งานประจำสู่งานวิจัย” (routine to research: RtoR) และ “งานวิจัยสู่งานประจำ” (research to routine) สอดคล้องกับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการตามภารกิจในมหาวิทยาลัย ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการปฏิบัติงานและเกิดความพึงพอใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จวบจนกระทั่งทุกวันนี้ถือได้ว่า “มหา-

วิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีเป็นต้นแบบการวิจัยสถาบัน” ที่ดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม จากการจุดประกายความคิดของ ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอาน “บิดาแห่งการวิจัยสถาบัน” ที่สถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ในประเทศไทยได้นำแนวคิดไปดำเนินการเพื่อประสิทธิภาพสูงสุดของสถาบัน

นับได้ว่ามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีมีการวิจัยสถาบันที่เป็นแบบอย่างที่ดีและยั่งยืนมาถึงทุกวันนี้ได้ก็เพราะมีผู้ก่อตั้งและอธิการบดีชื่อ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอาน นั่นเอง

ยุคที่สาม ยุคความเป็นวิชาชีพชั้นสูงของนวัตกรรม การวิจัยสถาบัน และปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. ๒๕๔๓-ปัจจุบัน)

ความเป็นวิชาชีพชั้นสูงของวิจัยสถาบัน นอกจากมีการศึกษาเล่าเรียน มีการผลิตบัณฑิตด้านการวิจัยสถาบันแล้ว วิจัยสถาบันจะเป็นวิชาชีพเมื่อมีองค์กรหรือสมาคมควบคุมดูแลส่งเสริมวิชาชีพวิจัยสถาบัน ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอาน เป็นผู้มียุทธศาสตร์สำคัญในการก่อตั้งสมาคมวิจัยสถาบันและพัฒนาอุดมศึกษา โดยมีจุดเริ่มต้นจากการประชุมสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “การวิจัยสถาบัน กับการประกันคุณภาพการศึกษา” ที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ในระหว่างวันที่ ๙-๑๐ กันยายน ๒๕๔๒

ต่อมาได้มีการคัดเลือกคณะกรรมการดำเนินงาน และจัดประชุมคณะกรรมการก่อตั้งสมาคมฯ และได้จดทะเบียนก่อตั้งสมาคม เมื่อวันที่ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๔๓ โดยใช้ชื่อ “สมาคมวิจัยสถาบันและพัฒนาอุดมศึกษา” โดยมี ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอาน เป็นนายกสมาคมสมาคมได้จัดประชุมวิชาการวิจัยสถาบันระดับชาติเป็นประจำ เช่น

การประชุมวิชาการวิจัยสถาบันเรื่องการวิจัยสถาบันกับการปฏิรูป
อุดมศึกษา เมื่อวันที่ ๘-๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

การประชุมวิชาการวิจัยสถาบันประจำปี ๒๕๕๖ เรื่อง “การวิจัย
สถาบันกับการพัฒนาการเรียนรู้อัน คุณย์ประชุมสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์
เมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๖

การประชุมวิชาการวิจัยสถาบันประจำปี ๒๕๕๙ เรื่อง “การวิจัย
สถาบันกับการปฏิรูปการเรียนการสอน” ณ ศูนย์ประชุมสถาบันวิจัย
จุฬาภรณ์ เมื่อวันที่ ๒๔-๒๕ สิงหาคม ๒๕๕๙

สำหรับบทบาทของนวัตกรรมการวิจัยสถาบันในการปฏิรูปการ
ศึกษา ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน กล่าวว่า

“หน่วยการศึกษาทุกระดับทุกประเภท ต้องเป็นองค์กร KILO คือ
เป็นองค์กรที่ยึดฐานความรู้ ยึดข่าวสารข้อมูลที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้”

“การปฏิรูปการศึกษา กระจายอำนาจการบริหารไปยังสถานศึกษา
เป็นการบริหารยึดฐานโรงเรียน เน้นการวิจัยการสอน เน้นการประกัน
คุณภาพทั้งภายในและภายนอก และเน้นการมีหลักฐานท้องถิ่น เน้น
หลักสูตรแกนกลาง เป็นต้น”

“เมื่อเป็นเช่นนี้การวิจัยสถาบันจะกลายเป็นเครื่องมือสำคัญของ
หน่วยงานทางการศึกษาตามแนวปฏิรูปการศึกษาไปด้วย เพราะถ้าท่าน
จะทำเบ็ดเสร็จจะพัฒนาความเข้มแข็งของสถานศึกษาทุกระดับทุกประ-
เภทได้ ก็จะต้องมีการวิจัยประเภทนี้ เพื่อเอาผลมาใช้และทำอย่างต่อเนื่อง
จึงเป็นเรื่องสำคัญ”

นวัตกรรมการวิจัยสถาบันในยุคปฏิรูปการศึกษา โดยสมาคมวิจัย
สถาบันและพัฒนาอุดมศึกษาภายใต้การนำของศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร
ศรีสอ้าน จึงมีผลงานที่โดดเด่นทั้งการประชุมวิชาการประจำปีระดับชาติ

และระดับนานาชาติ และการเป็นที่ปรึกษาในการทำวิจัย เช่น การวิเคราะห์ ผลประเมินภายนอกสถาบันอุดมศึกษาในการประเมินรอบแรก เป็นต้น และการจัดวางระบบบริหารสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ เช่น การปรับสถาบันพระบรมชนกให้เป็นสถาบันในกำกับของรัฐ เป็นต้น

นอกจากนี้สมาคมวิจัยสถาบันและพัฒนาอุดมศึกษา โดยผู้เขียน ที่เป็นอุปนายกสมาคมได้มีบทบาทในการริเริ่มก่อตั้งสมาคมวิจัยสถาบัน แห่งภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEAAIR) ทำให้เกิดเครือข่ายวิจัย ในระดับสากลในภูมิภาคนี้ด้วย

ในบทบาทของนายกสมาคมวิจัยสถาบันและพัฒนาอุดมศึกษา และที่สำคัญยิ่งก็คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการทำให้เราชาว วิจัยสถาบันเชื่อมั่นว่า วิจัยสถาบันจะมีบทบาทสูงยิ่งในการสร้างความ เข้มแข็งให้สถาบันศึกษาทุกระดับทุกประเภทเพื่อพร้อมรับอำนาจและเป็นสถานศึกษานิตินุคคละระดับพื้นฐาน อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา วิจัย สถาบันน่าจะมีบทบาทในการปฏิรูปการศึกษาทั้งการปรับการเรียนรู้ของผู้เรียน การเปลี่ยนการสอนของครูและการปฏิรูปการบริหารของผู้บริหาร ให้ได้มาตรฐาน

ที่เชื่อเช่นนั้นเพราะศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน กล่าวว่า “เมื่อผมกลับจากสหรัฐอเมริกา และความต้องการของประเทศไทย ขณะ นี้พุ่งถึงเทคนิคการวิจัยสถาบันกันมาก จึงได้มีส่วนทำงานกับ ดร.สมหวัง ที่จุฬาฯ ก็มีหน่วยวิจัยสถาบันเกิดขึ้น

ต่อมาผมมาอยู่ทบวงมหาวิทยาลัยในฐานะรองปลัดทบวงมหาวิทยาลัยก็เอามาเพื่อบุกเบิกงานวางแผนกับเรื่องวิจัยสถาบัน หลังจากนั้น ไม่ว่าผมจะไปทำอะไรที่ไหนก็จะใช้เทคนิควิธีการวิจัยสถาบันเป็นส่วน หนึ่งที่ใช้สนับสนุนการบริหารและการวางแผนเสมอ”

และแล้วก็เป็นจริง เมื่อท่านดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ท่านได้ใช้นวัตกรรมการวิจัยสถาบันเป็นกลไกขับเคลื่อนหัตถ์เด็ดของการปฏิรูปการศึกษา กล่าวคือ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน เป็นผู้ขยายพรหมแดนของนวัตกรรมการวิจัยสถาบัน เพื่อการบริหารและพัฒนาวิชาชีพบริหารการศึกษาให้คลุ่้มกับการวิจัยปฏิบัติการสำหรับครู คือ การวิจัยในชั้นเรียน (CAR) เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและวิชาชีพครู โดยได้กำหนดการนำผลวิจัยปฏิบัติการทั้งเป็นนวัตกรรมการวิจัยสถาบันไปใช้อย่างชัดเจนใน ๖ กรณี คือ ๑) การปรับปรุงการเรียนการสอน/การนิเทศ/การบริหาร ๒) การเสริมสร้างฐานข้อมูลทางการศึกษา ๓) การวางแผนการศึกษาและการพัฒนา ๔) การแก้ปัญหาทางการศึกษา ๕) การวิจัยเพื่อติดตามผล และ ๖) การวิจัยเพื่อวัตถุประสงค์อื่นทางการศึกษา ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน เป็นผู้ให้บทบาทของนวัตกรรมการวิจัยสถาบันในการพัฒนางานและการสร้างความรู้ใหม่ อันนำไปสู่หัตถ์เด็ดของการปฏิรูปการศึกษา โดยปฏิบัติการพิจารณาให้เกณฑ์วิทยฐานะใหม่ : หัวใจอยู่ที่เด็กและคุณภาพการศึกษา โดยพิจารณาจากผลงานวิจัยสถาบันของผู้บริหาร ครู ศึกษานิเทศก์ให้สมวิทยฐานะของผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูง ซึ่งเป็นผลการริเริ่มตอนที่ท่านเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งบัดนี้มีผลต่อการปฏิบัติแล้วตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๒ เป็นต้นไป

ในรอบ ๔ ทศวรรษ เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน เป็นผู้ริเริ่มบุกเบิกการวางระบบการวางแผนพัฒนาอุดมศึกษา และระบบงานวิจัยสถาบัน และสารสนเทศการอุดมศึกษา ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน เป็นผู้สร้างมิติใหม่ของการวิจัยสถาบันในประเทศไทย สมควรได้รับการยกย่องให้เป็น “บิดาของการวิจัยสถาบันในประเทศไทย”

ในโอกาสครบ ๗๕ ปี ของอาจารย์ผู้เป็นที่รักและเคารพของพวกเราทุกคน ศิษย์ขอแสดงความกตัญญูแด่ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน นักบริหารและนักวิจัยอาชีพ ผู้ดับปัญหาการศึกษา นักปฏิรูปการศึกษา นวัตกรรมทางการศึกษา และบิดาของนวัตกรรมการวิจัยสถาบัน

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สมหวัง พิธิยานุวัฒน์

ผู้อำนวยการสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

(องค์การมหาชน)

บรรณานุกรม

ทองอินทร์ วงศ์โสธร และ ดิเรก ฤกษ์หรรษา. มาตรการวัดผลผลิตของสถาบันอุดมศึกษา. อัดสำเนาเย็บเล่ม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุต.โต) (๒๕๓๙). “ปาฐกถา การศึกษากับการวิจัย เพื่ออนาคตของประเทศไทย” ในเอกสารสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ เรื่อง การศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๑-๔๘.

รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ และสมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (๒๕๒๕). การวางแผน และการจัดการหน่วยวิชาการ. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ. ๙๙ หน้า

ลักขณา วิสิษฐศรีศักดิ์. (๒๕๒๕). รายงานการวิจัยสถาบัน เรื่อง การศึกษาเชิงประเมินโครงการทุนการศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อไปศึกษาระดับปริญญาชั้นสูง ณ ต่างประเทศ กองแผนงาน สำนักงานอธิการบดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เอกสารหมายเลข ๔๖. ๑๘๑ หน้า.

วิจิตร ศรีสอ้าน. (๒๕๔๖). “การวิจัยสถาบันกับการบริหารหน่วยงานทางการศึกษา” ในการวิจัยสถาบันเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา สมาคมวิจัยสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๕-๒๑.

วิจิตร ศรีสอ้าน. (๒๕๔๒). “คำนำ” “การวิจัยสถาบันกับการประกันคุณภาพการศึกษา” ในรายงานการประชุมสัมมนาวิชาการ เรื่อง การวิจัยสถาบันกับการประกันคุณภาพการศึกษา วันที่ ๙-๑๐ กันยายน ๒๕๔๒ ณ สรุสสัมมนาการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา, ก, ๙-๑๘.

วิจัยตร ศรีสอาน. (๒๕๓๗). “แนวคิดใหม่ของการวิจัยสถาบัน” วารสารวิธี
วิทยาการวิจัย, ๖(๑๒), ๑-๘.

วิจัยตร ศรีสอาน. และสมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (๒๕๑๔). การวิเคราะห์ข้อมูล
เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในสาขาสัตวแพทยศาสตร์ เอกสารหมาย
เลข ๑. หน่วยวิจัยสถาบันจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๕. (อัดสำเนา
เย็บเล่ม)

วิจัยตร ศรีสอาน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และดารณี ศิริตันติกร. (๒๕๑๕).
การสำรวจนักวิจัยของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เอกสารหมายเลข ๒.
หน่วยวิจัยสถาบัน สำนักเลขาธิการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (๒๕๒๕). รายงานการวิจัยเรื่องประสิทธิภาพในการ
ผลิตบัณฑิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย (อัดสำเนาเย็บเล่ม). ๘๔ หน้า.

สมาคมวิจัยสถาบันและพัฒนาอุดมศึกษา. (๒๕๔๙). บทความวิจัยสถาบัน
การประชุมวิชาการวิจัย

สถาบันระดับชาติประจำปีการศึกษา ๒๕๔๙ เรื่อง การวิจัยสถาบันกับการ
ปฏิรูปการเรียนการสอน. วันที่ ๒๔-๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๙ ณ ศูนย์
ประชุมสถาบันวิจัยจุฬาภรณ์ กรุงเทพมหานคร, ๒๔๓ หน้า.

อรุณ จันทวานิช. ระบบสารสนเทศของรัฐ ระดับอุดมศึกษา เอกสารประ
กอบการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง ระบบสารสนเทศและแบบสำรวจ
ข้อมูลของรัฐระดับอุดมศึกษา สำนักงานทบวงมหาวิทยาลัย. (อัดสำเนา
เย็บเล่ม).

อุทุมพร ทองอุไทย ทองอินทร์ วงศ์โสธร และ ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (๒๕๒๑).
รายงานผลการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของประชาชนต่อมหาวิทยาลัย
เปิด. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (อัดสำเนาเย็บเล่ม).

นวัตกรรม “การศึกษาทางไกล ในระบบเปิด”

.....มหาวิทยาลัยเปิดในระบบการสอนทางไกลเป็นนวัตกรรม
ที่ช่วยสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาผู้ใหญ่ เป็นสิ่งที่พุดง่าย
แต่ทำยาก แต่ถึงแม้จะยากเพียงใด ก็เป็นสิ่งที่ต้องทำและเป็นสิ่งที่
ท้าทายให้ทำมิใช่หรือ.....

ข้อความข้างต้นเป็นข้อสรุปในบทความที่แปลจากเรื่อง The
Education of Adults at a Distance : An Asian Perspective ที่
ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ได้เสนอต่อที่ประชุมระหว่างประเทศ
ณ ประเทศอังกฤษ ในโอกาสการฉลองครบรอบสิบปีของมหาวิทยาลัย
เปิดแห่งประเทศไทย งานเขียนของท่านได้สะท้อนความเชื่อและแรงบันดาลใจ
ในการนำนวัตกรรมการศึกษาทางไกลในระบบเปิดมาใช้ในประเทศไทย
เพื่อเป็นทางเลือกและทางออกไปสู่อุดมคติและไปสู่การแก้ปัญหาใน
เรื่องความเสมอภาค เรื่องการกระจายโอกาสและการขยายโอกาสทางการ
ศึกษาแก่ประชาชนได้สอดคล้องกับหลักการศึกษาดลอดชีวิต

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชก่อกำเนิดโดยแรงผลักดันของ
ท่าน ตั้งแต่เป็นความคิดของท่านผลักดันมาสู่ “มหาวิทยาลัยในกระดาะ”
และทำให้มหาวิทยาลัยในกระดาะเป็น “มหาวิทยาลัยในการกระทำ” ใน
ช่วงเวลานั้นการสร้างมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชถือเป็นนวัตกรรม
ที่คนส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักและเข้าใจ ท่านได้ใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ด้วย
การนำวิธีการวิเคราะห์และวิจัยตลอดจนการไปดูงานในประเทศอังกฤษที่
เป็นต้นแบบมหาวิทยาลัยเปิดมาช่วยทำให้ความคิดของท่านชัดเจน นอก

จากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์แล้ว ท่านยังเป็นผู้มีความมุ่งมั่นที่จะนำความคิดไปสู่การปฏิบัติ โดยเสนอเรื่องมหาวิทยาลัยเปิดให้เป็นนโยบายข้อหนึ่งของรัฐบาลสมัยนั้น จนมีการตั้งคณะกรรมการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิด ท่านทำหน้าที่เป็นประธานคณะกรรมการนี้ ท่านใช้สติปัญญา ความมุ่งมั่นและความอดทนในการดำเนินโครงการนี้ต่อเนื่องกันถึง ๔ ปี ในหลายรัฐบาลขณะนั้น จนในที่สุดมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชก่อกำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๑ และพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช พ.ศ. ๒๕๒๑ ประกาศให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๑ เมื่อตั้งสภามหาวิทยาลัย สภามหาวิทยาลัยมีมติให้ท่านเป็นอธิการบดีคนแรก

ในช่วงเวลานั้นมหาวิทยาลัยเริ่มต้นจากศูนย์ อธิการบดีต้องริเริ่มสิ่งใหม่ทุกอย่าง และมีแนวคิดใหม่และวิธีการใหม่ที่ไม่เคยใช้ที่ไหนมาก่อนเลย ได้เกิดขึ้นที่มหาวิทยาลัยนี้ เช่น

การจัดโครงสร้างด้านวิชาการของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้ยึดหลักบูรณาการวิชาให้เป็นกลุ่มและหมวดหมู่ที่เอื้อต่อการที่ผู้เรียนสามารถประมวลและประยุกต์ไปใช้ได้และง่ายต่อการศึกษาด้วยตนเอง บูรณาการวิชาจึงจัดในลักษณะสหวิทยาการและพหุวิทยาการ และการพัฒนาสาขาวิชาที่เปิดสอนยังจัดทำในแนวของการพัฒนาวิชาที่พมากกว่าตามสายวิชาการ ด้วยหลักการดังกล่าวโครงสร้างทางวิชาการจึงอยู่ในรูปของสาขาวิชา มิได้เป็นคณะวิชาแบบมหาวิทยาลัยอื่น เพื่อให้คณาจารย์ทำงานร่วมกันได้ นอกจากนี้หลักสูตรแบ่งออกเป็นชุดวิชาเพื่อให้เอื้อต่อการบูรณาการวิชา ต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง ต่อการควบคุมมาตรฐานต่อการใช้สื่อประสม และลดความยุ่งยากในด้านบริหาร เช่น นักศึกษาสามารถลงทะเบียนเรียนได้ ๑-๓ ชุดวิชา และจัดการสอบไล่ในวันเสาร์-อาทิตย์ได้ ระบบชุดวิชาหลีกเลี่ยงระบบผูกขาดทางวิชาการ เพราะการผลิตชุดวิชาหนึ่งๆ ต้องบูรณาการด้านเนื้อหา ด้านสื่อการสอน และด้าน

การประเมินผล ที่อาจารย์คนเดียวไม่สามารถดำเนินการได้โดยลำพัง ท่านเป็นผู้ผลักดันให้มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชมีระบบการทำงานเป็นทีมทางวิชาการในรูปคณะกรรมการกลุ่มผลิตและบริหารชุดวิชา ที่ประกอบด้วย นักเนื้อหา นักเทคโนโลยีการศึกษา และนักวัดผล การมีคณะกรรมการกลุ่มผลิตและบริหารชุดวิชาทำให้มหาวิทยาลัยระดมผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยและหน่วยงานอื่นมาเป็นผู้เขียนเอกสาร การสอน เป็นความคิดอันชาญฉลาดของท่านในการใช้วิธีการแลกเปลี่ยน ทรัพยากรและความชำนาญจากสถาบันอุดมศึกษาและองค์กรอื่นๆ มาเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของคณาจารย์ มสธ. ถือเป็นนวัตกรรม ในการพัฒนาบุคลากรของสถาบันการศึกษาที่เกิดขึ้นใหม่

ท่านเป็นผู้บุกเบิกให้เกิดการบริหารจัดการด้านวิชาการ โดยผ่าน สภาวิชาการ ในช่วงแรกของการเปิดมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มสธ.เป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกที่มีสภาวิชาการ ทำหน้าที่เกี่ยวกับ วิชาการทั้งหมดของมหาวิทยาลัย โดยสภามหาวิทยาลัยจะทำหน้าที่เกี่ยวกับนโยบาย การมีสภาวิชาการทำให้งานวิชาการด้านหลักสูตร การสอน การประเมินผล การวิจัยและการบริการทางวิชาการของมหาวิทยาลัยอยู่ในทิศทางเดียวกัน คล่องตัวและได้มาตรฐาน

ในยุคแรกที่ตั้งมหาวิทยาลัย ท่านเป็นผู้นำในการวางรากฐาน ระบบสื่อการสอนทางไกลที่ใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก โดยมีสื่อเสริม เช่น วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และเทปเสียง ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถส่ง สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อเสริมที่เป็นเทปเสียงให้นักศึกษาทางไปรษณีย์ ท่านได้ ทำให้การสอนทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชมีเอกลักษณ์ใน ลักษณะให้การศึกษถึงบ้าน บริการถึงตัว และยังรวมไปถึงการนำระบบ การสอนทางไกลไปเสริมสิ่งที่องค์กรอื่นทำอยู่ให้เข้มแข็งและบริการได้มากขึ้น เช่น การเปิดมุม มสธ. ที่ห้องสมุดประชาชน การใช้โรงเรียนประจำ จังหวัดทุกจังหวัดเป็นศูนย์บริการการศึกษา มสธ. มหาวิทยาลัยสุโขทัย

ธรรมาธิราชจึงเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่จัดการสอบไล่ให้กับนักศึกษาทั่วประเทศ ณ โรงเรียนประจำจังหวัดในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ ระบบการจัดสอบของมหาวิทยาลัยได้รับการกล่าวถึงและเป็นต้นแบบของการจัดสอบที่มีมาตรฐานกับคนจำนวนมากได้พร้อมกันทั่วประเทศ

ในการจัดการเรียนการสอนทางไกล ท่านได้เป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมหลายประการที่เสริมสร้างวัฒนธรรมอันดีงามและทำให้เกิดความผูกพัน ความศรัทธาของนักศึกษาที่มีต่อมหาวิทยาลัยและต่อคณาจารย์ เช่น กิจกรรมเสริมประสบการณ์วิชาชีพในภาคการศึกษาสุดท้ายก่อนจบการศึกษา

กิจกรรมปฐมนิเทศการศึกษา ชมรมนักศึกษาและชมรมบัณฑิต มสธ. ในช่วงที่ท่านเป็นอธิการบดีท่านได้ให้ความสำคัญกับกิจกรรมดังกล่าว โดยการมาร่วมกิจกรรม เช่น พิธีไหว้ครู งานสารเสด็จสวรรคต การเข้าร่วมกิจกรรมชมรมนักศึกษา

นอกจากการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้ผู้ใหญ่ที่ต้องการเรียนรู้ ควบคู่ไปกับการทำงานแล้ว ท่านยังคิดไกลไปถึงคนที่อยู่ในคุก มหาวิทยาลัยได้จัดการศึกษาทางไกลให้กับนักโทษในเรือนจำให้มีโอกาสได้ศึกษาในระดับปริญญาตรี เพื่อให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพต่อสังคมเมื่อพ้นโทษไปแล้ว สังคมไทยชื่นชมกับการให้การศึกษาในระดับอุดมศึกษากับผู้ต้องขัง ดังจะเห็นได้จากพิธีรับปริญญาซึ่งจัดขึ้นในเรือนจำกลาง สี่อุมลชนทั้งหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์มาทำข่าว และสัมภาษณ์บัณฑิตและผู้บริหารของมหาวิทยาลัย

ความคิดสร้างสรรค์ของท่านมิได้หยุดอยู่แค่การจัดการศึกษาทางไกลในระดับอุดมศึกษาเท่านั้น ท่านได้สร้างโรงเรียนสาธิตโดยระบบการสอนทางไกล ในรูปแบบนักเรียนสาธิตเสริมสมองด้วยการให้ทุนกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ให้มีโอกาสได้ศึกษาจน

จบปริญญาตรี ภายใต้โครงการนักเรียนสาธิตเสริมสมอง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นักเรียนที่อยู่ในโครงการสาธิตเสริมสมองศึกษาเล่าเรียนตามปกติควบคู่กับการได้รับสื่อทางไกลที่ช่วยส่งเสริมให้เยาวชนเหล่านั้นมีคุณธรรมควบคู่ไปกับความเก่ง เช่น สารเสริมสมองและสื่อปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบการณีสื่อเสริมสมอง ณ มหาวิทยาลัย นักเรียนสาธิตเสริมสมองรุ่นแรก ๆ ที่จบการศึกษาไปแล้วมีความก้าวหน้าในอาชีพและความสำเร็จในชีวิต และผูกพันกับมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผูกพันกับตัวท่าน นักเรียนสาธิตเสริมสมองเรียกท่านว่าพ่อ และศิษย์เก่าสาธิตเสริมสมองเหล่านี้ได้มารวมตัวกันและตั้งกองทุนเพื่อให้รุ่นน้องได้มีโอกาสศึกษาต่อดังที่พวกเขาได้รับโอกาสนั้นมาแล้ว กล่าวได้ว่าโรงเรียนสาธิตในระบบการศึกษาทางไกลมีที่เดียวในโลก คือ ที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ท่านไม่เพียงแต่วางรากฐานมหาวิทยาลัยเปิดโดยระบบการสอนทางไกลในประเทศไทยให้มั่นคงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ท่านยังสามารถทำให้การศึกษาระบบเปิดเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ ท่านได้ริเริ่มให้มีสมาคมมหาวิทยาลัยเปิดแห่งเอเชีย (AAOU) และได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกสมาคมคนแรก

จากแนวคิดของท่านว่า มหาวิทยาลัยเปิดในระบบการสอนทางไกลเป็นนวัตกรรมที่ช่วยสร้างความเสมอภาค การกระจายโอกาสและการขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้ใหญ่ที่สามารถเรียนรู้ควบคู่ไปกับการทำงาน ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน สามารถเรียนทางไกลกับ มสธ.ได้ แนวคิดนี้บรรลุความสำเร็จด้วยสติปัญญาและศรัทธาของท่าน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชก่อกำเนิดขึ้นมาโดยมีท่านเป็นรากฐานสำคัญ ท่านได้สร้างนวัตกรรมที่ยิ่งใหญ่ทางการศึกษาให้กับประเทศไทย คนไทยหลายแสนคนที่กระจายอยู่ทั่วประเทศและในต่างประเทศได้มีโอกาสศึกษา

จนจบปริญญาตรี และมีคุณภาพชีวิตที่ดีเนื่องมาจากความมุ่งมั่นของท่าน
ในการใช้การศึกษาระบบเปิดเพื่อแก้ปัญหาความไม่เสมอภาคทางการศึกษา
ในประเทศไทย

รองศาสตราจารย์ ดร.ทองอินทร์ วงศ์โสธร
อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

★ นวัตกรรม “มหาวิทยาลัยในเรือนจำ”

การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยเปิดที่ใช้ระบบการศึกษาทางไกลได้เริ่มเกิดขึ้นหลังจากมีพระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช โดยมี ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ด้รับการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีท่านแรก

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชยึดหลักการศึกษาตลอดชีวิต มุ่งพัฒนาคุณภาพของประชาชน เพิ่มพูนวิทยฐานะแก่ผู้ประกอบการอาชีพต่างๆ รวมทั้งขยายโอกาสการศึกษาต่อสำหรับผู้สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา โดยใช้สื่อประสมที่เหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียน สื่อที่ใช้ในช่วงแรกของการเปิดการเรียนการสอนคือสื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อหลัก และใช้สื่อวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ เทปเสียง และสื่ออื่นๆ ที่ผู้เรียนสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องมาเข้าชั้นเรียนตามปกติ ซึ่งเป็นระบบที่แตกต่างจากมหาวิทยาลัยปิดโดยทั่วไป

การจัดการเรียนการสอนในระยะเริ่มแรก ผู้ที่สมัครเข้ามาเป็นนักศึกษา มาจากทุกหนทุกแห่งของประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ทำงานอยู่ และต้องการศึกษาเพื่อเพิ่มวิทยฐานะ หรือเป็นผู้สนใจที่จะเข้าศึกษา เนื่องจากขาดโอกาสในวัยเรียน หรือด้วยเหตุผลอื่นๆ ที่แตกต่างกัน ในปีการศึกษา ๒๕๒๗ ได้มีนักศึกษาสาขาวิชานิติศาสตร์รายหนึ่งจากเรือนจำกลางบางขวาง ได้แจ้งให้มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชทราบว่า นักศึกษาผู้นั้นไม่สามารถเข้าสอบได้เนื่องจากเป็นผู้ต้องขัง จากกรณีของผู้ต้องขังรายนี้ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ซึ่งขณะนั้นดำรง

ตำแหน่งอธิการบดี เห็นว่าเป็นโอกาสของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชที่จะเปิดโอกาสไปสู่คนที่ขาดโอกาสในกลุ่มที่มหาวิทยาลัยโดยทั่วไปไม่สามารถดำเนินการได้ แต่มหาวิทยาลัยเปิดโดยระบบการศึกษาทางไกลสามารถดำเนินการได้ และเป็นโอกาสที่มหาวิทยาลัยจะทำหน้าที่ของมหาวิทยาลัยเปิดได้อย่างไรขีดจำกัด ซึ่งจัดได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการอุดมศึกษาไทยในเรือนจำเป็นครั้งแรก โดยได้รับความร่วมมือจากอธิบดีกรมราชทัณฑ์ (นายสนิท รุจิณรงค์) และมี นายสวัสดิ์ สรรเสริญ เป็นผู้บัญชาการเรือนจำ ได้มีการปรึกษาหารือกัน และมีการดำเนินการจัดสอบในเรือนจำบางขวางเป็นการเฉพาะกิจไปก่อน

สิ่งที่ต้องพิจารณาและดำเนินการสำหรับการจัดการศึกษาในเรือนจำ จำเป็นจะต้องมีการปรึกษาหารือและได้รับความเห็นชอบจากทั้งกรมราชทัณฑ์ และจากทางมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชเอง ประเด็นจากการหารือร่วมกันมุ่งพิจารณาในเรื่องของการบริหารจัดการในด้านการรับสมัคร การจัดการเรียนการสอน (การฝึกปฏิบัติเสริมทักษะ การสอนเสริม ฯลฯ) สื่อที่ใช้ ห้องสมุด การจัดสอบ และการประกาศผลสอบ โดยในแต่ละกิจกรรมที่กล่าวมาต้องกำหนดขั้นตอนและรายละเอียดที่สามารถปฏิบัติได้ รวมทั้งประกันคุณภาพการจัดการเรียนการสอน และการสอบ เพื่อให้มีมาตรฐานเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนปกติของมหาวิทยาลัย ภายใต้ความจำกัดของเสรีภาพที่มีในเรือนจำ รวมทั้งความมั่นใจของคณาจารย์และบุคลากรที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในเรือนจำ เนื่องจากการจะเป็นมหาวิทยาลัยได้นั้นต้องมีองค์ประกอบหลายประการ เช่น การจัดการศึกษา ต้องมีหลายสาขาวิชา มีหลักสูตรที่ได้รับการรับรอง มีกิจกรรมการเรียนการสอน มีแหล่งค้นคว้า มีชมรมนักศึกษาที่ร่วมกิจกรรมทั้งด้านวิชาการ การบริการการศึกษา มีการช่วยเหลือกันระหว่างนักศึกษา และมีการจัดสอบ เป็นต้น

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมอื่นๆ ที่หน่วยงานของมหาวิทยาลัยและกรมราชทัณฑ์ได้ตกลงร่วมกันดำเนินการภายใต้กฎระเบียบ ข้อบังคับ และเงื่อนไขที่ทางเรือนจำและทัณฑสถานกำหนด ซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมปฏิบัติกันมากในระบบราชทัณฑ์ของสหรัฐอเมริกา แคนาดา และออสเตรเลีย ในด้านวิชาการ มหาวิทยาลัยได้จัดระบบต่างๆ ให้เอื้ออำนวยต่อนักศึกษา กฎระเบียบ และเงื่อนไขของเรือนจำ

การเป็นมหาวิทยาลัยเปิดสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการจัดการศึกษา คือ การจัดแหล่งเรียนรู้สำหรับนักศึกษา โดยมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชได้ร่วมมือกับกรมราชทัณฑ์ในการพัฒนาห้องสมุดเรือนจำและทัณฑสถานนับตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๒๗ และได้มีการเปิดศูนย์บริการการศึกษาเฉพาะกิจ มุม มสธ. ณ เรือนจำกลางบางขวาง ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๘ ปัจจุบันมีการจัดตั้งศูนย์บริการเฉพาะกิจ มสธ.แล้ว ๑๑ แห่ง ได้แก่ เรือนจำกลางบางขวาง เรือนจำกลางคลองเปรม ทัณฑสถานหญิงกลาง ทัณฑสถานวัยหนุ่มกลาง เรือนจำกลางนครศรีธรรมราช เรือนจำกลางเชียงราย เรือนจำกลางเชียงใหม่ เรือนจำกลางพิษณุโลก เรือนจำกลางสมุทรปราการ เรือนจำกลางลำปาง และเรือนจำกลางคลองไผ่ (นครราชสีมา) โดยมีมุม มสธ.แต่ละแห่ง มีการจัดส่งเอกสารการสอนแบบฝึกปฏิบัติ หนังสืออ่านประกอบและหนังสืออื่นๆ เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง

มหาวิทยาลัยในเรือนจำที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชและกรมราชทัณฑ์ ได้ดำเนินการตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๒๗ มาอย่างต่อเนื่องจวบจนปัจจุบัน มีนักศึกษาเข้าศึกษาใน ๑๑ สาขาวิชา จาก ๑๒ สาขาวิชาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ได้แก่ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ สาขาวิชานิติศาสตร์ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ สาขาวิชาเศรษฐ-

ศาสตร์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ สาขาวิชานิติศาสตร์ สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ (เดิมคือสาขาวิชาคหกรรมศาสตร์) และยกเว้นสาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ ซึ่งยังไม่รับนักศึกษาในสาขานี้ จากสถิติในการเข้าศึกษาของนักศึกษาในเรือนจำพบว่านักศึกษาหลายคนได้สำเร็จจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชและเข้าสมัครในสาขาอื่นๆ อีก บางคนศึกษาได้รับปริญญา ๔-๕ ปริญญา โดยมีบัณฑิตคนแรกสำเร็จการศึกษาและได้รับเกียรตินิยามอันดับ ๒ ในสาขาวิชานิติศาสตร์ สาขาวิชาที่มีนักศึกษาในเรือนจำเข้าเรียนเป็นอันดับต้นๆ คือ สาขาวิชานิติศาสตร์ สาขาวิทยาการจัดการ และสาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ สำหรับผู้สำเร็จการศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปีพุทธศักราช ๒๕๕๑ พบว่ามีบัณฑิตจำนวน ๑,๒๙๓ คน

ตลอดเวลาที่ผ่านมา ๒๕ ปี สถิติของการจัดการศึกษาในเรือนจำและทัณฑสถานของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชเป็นสิ่งที่พิสูจน์และยืนยันแก่สังคมได้ว่า *“อยู่ที่ไหนก็เรียนได้ เรียนทางไกลกับ มสธ.”* เพราะในปัจจุบันมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชมีบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจำนวนกว่า ๓๘๐,๐๐๐ คน ไม่เพียงแต่บัณฑิตทั่วไปที่ได้นำวิชาความรู้ที่เรียนไปทำประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ เท่านั้น แต่มีบัณฑิตจากเรือนจำหลายคนเมื่อสำเร็จการศึกษาและพ้นโทษออกไปแล้วได้ใช้วิชาความรู้ที่เรียนไปทำประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติด้วยเช่นกัน

ความสำเร็จที่เกิดจากการมีมหาวิทยาลัยในเรือนจำ คือปริญญาบัตร ซึ่งมีบัณฑิตจากเรือนจำหลายคนได้รับเกียรตินิยามและสิ่งที่ได้มากกว่าปริญญาบัตร คือ ความรับผิดชอบและวินัย รวมทั้งความภาคภูมิใจที่เกิดขึ้นกับตัวของบัณฑิต บิดา มารดา คู่ครอง บุตรหลาน สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น จนเป็นที่ยอมรับ

ของครอบครัว และสังคม บัณฑิตจากเรือนจำที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นและยอมรับว่าผู้ต้องขังไม่ใช่คนเลวไปเสียทุกคน พวกเขาเหล่านั้นต่างก็มีความรู้ความสามารถเหมือนคนทั่วไป เพียงแต่ต้องมาอยู่เรือนจำเพราะอาจจะเกิดจากความผิดพลาดหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ การที่สังคมให้ “โอกาส” คนเหล่านี้เมื่อกลับออกไปสู่สังคมอีกครั้งจึงเท่ากับเป็นการให้ “ชีวิตใหม่” ดังคำที่กล่าวว่า “ร้อยความสามารถ ไม่เท่าหนึ่งโอกาส” และการให้โอกาส การศึกษาอย่างเสมอภาคกับคนทุกกลุ่มก็มาจากแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน

การจัดการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยในเรือนจำ ที่เกิดจากแนวคิดและการดำเนินการอย่างจริงจัง มุ่งมั่น ของศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ที่ท่านได้ยึดหลักการให้การศึกษาตลอดชีวิต เปิดโอกาสทางการศึกษาแก่ทุกคน เพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพของประชาชน ด้วยเหตุนี้ “นวัตกรรมมหาวิทยาลัยในเรือนจำ” จึงไม่เพียงแต่เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย แต่ยังส่งผลให้นวัตกรรมมหาวิทยาลัยในเรือนจำเป็นที่ยอมรับในต่างประเทศ โดยได้มีการนำแนวคิดและการดำเนินการจัดอุดมศึกษาให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำของประเทศอื่นๆ เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซียและเกาหลี เพราะนวัตกรรมมหาวิทยาลัยในเรือนจำเป็นนวัตกรรมที่คืนคนดีสู่สังคม.

รองศาสตราจารย์ ดร.ปราณี สังขะตะวรรณ

อธิการบดีมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

★ นวัตกรรม “สาริตเสริมสมอง”

วันนี้ผมเริ่มเขียนคำสตุดิจฉบับนี้ขึ้นในขณะที่ผมกำลังนั่งอยู่ในห้องทำงานที่บ้าน เป็นห้องทำงานที่มีหนังสืออยู่มากมายราวกับเป็นห้องสมุดย่อยๆ ที่สำคัญเป็นห้องทำงานที่ติดเครื่องปรับอากาศอย่างดี รู้สึกเย็นสบายมากๆ เมื่อได้นั่งทำงานและอ่านหนังสือในห้องทำงานที่บ้านผมแห่งนี้

ที่ผมต้องกล่าวถึงห้องทำงานที่เย็นสบายที่บ้านผมนี้ เพราะว่าสิ่งเหล่านี้ที่ผมได้มาเป็นเพราะผมได้โอกาสในชีวิต โดยเฉพาะโอกาสเรื่องการศึกษาจากท่านผู้มีพระคุณท่านหนึ่งคือ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน นั่นเอง ซึ่งถ้าผมไม่ได้โอกาสในครั้งนั้น ผมคงจะไม่ได้โอกาสได้นั่งทำงานในห้องที่เย็นสบายอย่างนี้แน่นอน ทั้งนี้เพราะทุกครั้งที่ผมหลับตาและนึกถึงเรื่องฝังใจเมื่อวัยเยาว์นั้น ผมจะเห็นภาพตัวเองกำลังนั่งอ่านหนังสือในศาลาใกล้ป่าช้าหลังวัดสว่างวงษ์ อ.ตาคลี ทุกครั้งไปที่ผมจำเป็นต้องไปอ่านหนังสือที่นั่น เพราะว่าที่บ้านผมนั้นมีสภาพที่ร้อนมาก ๆ เนื่องจากลักษณะโครงสร้างบ้านที่มุงด้วยสังกะสีทั้ง ๕ ด้านคือ ด้านซ้าย ด้านขวา ด้านหน้า ด้านหลัง และบนหลังคาบ้าน ซึ่งใครที่รู้จัก “ใก่อบฟาง” ก็คงพอจะนึกออกกว่าเวลาเอาปี๊บสังกะสีคลุมไถไว้จะร้อนขนาดไหน ดังนั้น ผมจึงไม่สามารถจะอ่านหนังสือในบ้านได้ และจำจะต้องเดินลัดออกหลังบ้านเพื่อไปอ่านหนังสือที่ศาลาในป่าช้าหลังวัด บางครั้งผมก็รู้สึกกลัวผี แต่ก็ช่วยไม่ได้เพราะศาลานี้คือที่ทำงานของผมในวัยเยาว์ และทำให้ผมได้เรียนสำเร็จมาได้จนทุกวันนี้

แน่นอนครับ การที่ผมเรียนสำเร็จจนจบการศึกษาสูงสุดในระดับปริญญาโทด้านวิศวกรรมพลังงาน และได้ทำงานพร้อมทั้งมีรายได้ที่ดีต่อการค้ารงชีวิตนั้น จะไม่มีโอกาสเกิดขึ้นได้เลยถ้าไม่มีบุคคลท่านนี้ คือ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน นั่นเอง โดยท่านผู้นี้ได้เป็นผู้เปิดโอกาสทางการศึกษาให้กับผมด้วยการเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งทุนเสริมสมองที่มีผู้อุปการะทุนมากมาย เช่น เครือเจริญโภคภัณฑ์ เป็นต้น โดยทุนนี้จะให้กับนักเรียนที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ โดยมีการจัดสรรให้จังหวัดละหนึ่งทุน (ผมได้ทุนของจังหวัดนครสวรรค์) ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ มสธ. ซึ่งในขณะนั้นท่านดำรงตำแหน่งเป็นอธิการบดีของ มสธ. โดยทุนเสริมสมองนี้ เป็นทุนการศึกษาแบบเต็มรูปแบบคือ ด้วยทุนนี้ผมสามารถศึกษาต่อแบบไม่ต้องกังวลใจเรื่องค่าเทอมการศึกษา เรื่องค่าที่พักและเรื่องค่าอาหารการกิน ที่ผมต้องกล่าวว่าผมได้ทุนการศึกษานี้แล้วไม่ต้องกังวลใจในการศึกษาต่อ เพราะว่าก่อนที่ผมจะได้ทุนนี้ คุณพ่อของผมท่านเคยกล่าวกับผมว่า จะพยายามส่งให้ผมศึกษาต่อให้มากที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้ แต่ด้วยอาชีพของคุณพ่อที่ต้องทำงานรับจ้างไปวัน ๆ โดยมีรายได้วันหนึ่งนั้นไม่มาก โดยรายได้บางวันยังไม่เพียงพอที่จะซื้อข้าวกินก็มี ผมเคยจำได้ว่าวันหนึ่งคุณพ่อไม่สามารถหาเงินได้ ประกอบกับวันนั้นเป็นวันที่ร้อนมาก ๆ จึงทำให้ “ไข่พะโล้” ซึ่งเป็นกับข้าวที่ตั้งใจว่าจะเหลือเอาไว้กินในตอนมือเย็นนั้นมึกลิ่นเหม็นเหม็นเหมือนกับข้าวที่กำลังจะเน่าเสียแล้ว แต่เนื่องจากคุณพ่อไม่มีเงินพอที่จะซื้อกับข้าวใหม่ได้ คุณพ่อจึงตัดสินใจตักช้อนออกมาแล้วล้างด้วยน้ำเปล่าให้สะอาด พร้อมทั้งได้นำไข่นั้นไปแช่ในน้ำปลาเพื่อให้ผมได้ทานข้าวมือเย็น เป็นความทรงจำที่ติดตัวผมมาจนทุกวันนี้ ดังนั้น ความมุ่งหวังว่าจะให้คุณพ่อทำงานเพื่อมีรายได้จนสามารถส่งให้ผมได้ศึกษาต่อเพื่อจบระดับปริญญาตรีนั้นคงจะไม่มีโอกาสอย่างแน่นอน และด้วยทุนเสริมสมองที่ท่านศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ก่อตั้งขึ้นนี้เอง คือ สิ่งที่ทำให้ผมได้เรียนจนจบในระดับปริญญาตรีและสามารถทำงานเพื่อส่งเสียตัวเองให้เรียนต่อจนจบระดับปริญญาโทได้อย่างภาคภูมิใจ อีกทั้งยัง

สามารถสร้างฐานะให้กับตนเองและครอบครัวได้อย่างมั่นคงจนทุกวันนี้ ซึ่งเมื่อผมเจอเพื่อนๆ สมัยที่เรียนหนังสือมาด้วยกันทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ทุกคนจะพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “ไม่น่าเชื่อว่า ชาญชัยจะเปลี่ยนไปได้ขนาดนี้” เพราะทุกคนที่เรียนมาด้วยกันและเคยอยู่กลุ่มเดียวกันนั้นจะรู้สภาพชีวิตของผมในวัยเด็กได้เป็นอย่างดี

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำได้เกิดขึ้นเฉพาะตัวผมเท่านั้น แต่ผมได้มีโอกาสพบกับเพื่อนๆ นักเรียนทุนสาธิตเสริมสมองที่เรียนจบมาหลายคน ทุกคนต่างมีความรู้สึกเช่นเดียวกันคือ ถ้าไม่มีโครงการทุนเสริมสมองที่ท่านศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ครีส์อ้าน ได้ตั้งขึ้นมา นี้ ทุกคนคงจะไม่สามารถมีชีวิตที่ดีในสังคมได้ อาจจะมีหลายคนที่ยังเป็นภาระของสังคม หรืออาจจะมียางคนที่เป็นภัยต่อสังคมก็ได้ แต่ด้วยโอกาสที่ท่านได้สร้างขึ้นในครั้งนี้ จึงทำให้หลายคนสำเร็จการศึกษามาเป็นนายตำรวจใหญ่ ได้เป็นนายทหาร ได้เป็นนายแพทย์ ได้เป็นพยาบาล ได้เป็นวิศวกร ได้เป็นทนายความ ได้เป็นครูอาจารย์ และได้เป็นหลายๆ อย่างที่ใจอยากจะเป็น ซึ่งตอนนี้ทุกคนนั้นนอกจากจะไม่ได้เป็นภาระของสังคมแล้ว แต่กลับมีความสามารถที่จะช่วยสังคมและสร้างสรรค์สังคมให้ดียิ่งขึ้นได้ โดยทุกคนที่ได้โอกาสในครั้งนี้ต่างสำนึกในบุญคุณที่ท่านได้เมตตาไว้อย่างยิ่ง

ปัจจุบัน ผมได้มีโอกาสได้ทำงานเพื่อสังคมและได้มีโอกาสได้ร่วมงานกับ มสธ. จึงทำให้ผมได้มีการรับรู้ถึงคุณงามความดีที่ท่านศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ครีส์อ้าน ได้ทำไว้ให้กับ มสธ. ได้ทำไว้ให้กับวงการการศึกษา และได้ทำไว้ให้กับสังคมอย่างมากมาย นอกจากนี้การที่ผมได้มีโอกาสร่วมงานที่ท่านได้เป็นประธานในงานพร้อมทั้งมีการกล่าวให้โอวาทกับผู้ร่วมงานหลายครั้ง ยิ่งทำให้ผมรับรู้ที่ท่านเป็นคนที่ยิ่งใหญ่ในความคิดมาอย่างยิ่ง ท่านจะมีเมตตาให้กับคนรอบข้างอย่างสม่ำเสมอ ท่านจะพยายามมุ่งเน้นเรื่องคุณธรรมต่อสังคมตลอดเวลา โดยเฉพาะการที่ท่านได้เคย

กล่าวกับพวกเราเสมอว่า “ควรจะใช้คุณธรรมนำความรู้” ทั้งนี้ ท่านทราบดีว่าเมื่อพวกเราได้โอกาสทางการศึกษาแล้ว และมีความรู้ความสามารถกันแล้วทุกคน ซึ่งท่านทราบว่าพวกเราสามารถที่จะอยู่รอดในสังคมได้แล้ว แต่ท่านยังอยากมุ่งเน้นให้พวกเราควรตั้งอยู่ในคุณธรรมด้วย ควรจะทำความดีตอบแทนสู่สังคม ควรจะเสียสละเพื่อส่วนรวม และควรซื่อสัตย์อดทน เพราะท่านทราบว่าสังคมทุกวันนี้ ที่สับสนแตกแยกเพราะผู้นำขาดคุณธรรม ท่านจึงไม่อยากให้เรา นำความรู้ความสามารถที่มีอยู่ไปใช้ในทางที่ผิด เพราะจะยิ่งซ้ำเติมให้สังคมเลวร้ายลงไปอีก

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ไม่ว่าจะเวลาจะผ่านไปนานเท่าไร พวกเราจะเติบโตขึ้นมาในสังคมอย่างไร ท่านศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ก็ยังคงเป็นห่วงและมีเมตตาต่อพวกเราอยู่เสมอ ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่สะท้อนให้เห็นภาพในใจของท่านว่ามีมุมมองต่อพวกเราอย่างไร โดยท่านมองว่าแม้พวกเราจะเกิดมาเป็นบุคคลที่ยากไร้ แต่ถ้าได้รับการสนับสนุนที่ดี ได้รับการสั่งสอนในแนวทางที่ถูกต้อง ก็สามารถเป็นบุคคลที่มีคุณค่าต่อสังคม มีคุณค่าต่อประเทศชาติได้ ท่านยังคงให้ความสำคัญกับพวกเราตลอดเวลา

สุดท้ายพวกเราจะขอสัญญาว่าพวกเราจะเป็นลูกไม้ที่หล่นไม่ไกลจากต้น พวกเราจะเติบโตขึ้นมาพร้อมกับคุณงามความดีให้สมกับที่ท่านได้สั่งสมไว้ให้กับพวกเรา พวกเราจะตั้งใจทำความดีตามที่ท่านได้เป็นแบบอย่างไว้ให้กับพวกเรา

นายชาญชัย กฤตพรตพิศุทธิ์

ประธานชมรมนักเรียนสาธิตเสริมสมอง

โครงการนักเรียนสาธิตเสริมสมอง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ความเป็นมา

โครงการนักเรียนสาธิตเสริมสมอง เป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการทุนเสริมสมอง ซึ่งเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๒๕ โครงการดังกล่าวเกิดขึ้นจากความริเริ่มของ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน อธิการบดีมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชในขณะนั้น ที่ได้เสนอความคิดต่อคณะกรรมการบริหารทุนการศึกษาเครือเจริญโภคภัณฑ์ และเครือบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ได้ให้ความเห็นชอบในการจัดสรรเงินทุนการศึกษาให้แก่เยาวชนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ที่มีผลการเรียนดีเด่น มีความประพฤติดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ให้ได้มีโอกาสศึกษาสูงขึ้นตามความสามารถของตน ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ถึงระดับปริญญาตรีภายในประเทศ เป็นเวลาติดต่อกัน ๑๐ ปี เยาวชนเหล่านี้หากมิได้รับทุนการศึกษาอย่างเพียงพอแล้ว ก็ไม่อาจจะศึกษาต่อเกินการศึกษาภาคบังคับได้

ทุนการศึกษานี้ได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงศึกษาธิการ และในปีแรกของการให้ทุนนั้นรัฐบาลได้รับโครงการทุนเสริมสมอง ไว้ในโครงการจัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี ในฐานะที่เป็นโครงการของฝ่ายเอกชน

การจัดสรรทุนให้แก่นักเรียนนี้จัดเป็นโครงการต่อเนื่องระยะยาว โดยระยะเริ่มแรกตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๒๕-๒๕๒๙ ได้จัดสรรทุนให้แก่ นักเรียนทุกจังหวัด จังหวัดละ ๑ ทุน แต่จากปีการศึกษา ๒๕๓๐ เป็นต้นมาได้พิจารณากำหนดจำนวนทุนเป็นปีๆ ไป ส่วนจำนวนเงินทุนที่ให้แตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา กล่าวคือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอน

ปลาย จะได้รับทุนละ ๖,๐๐๐ บาทต่อปี และนักเรียนระดับอุดมศึกษาหรือเทียบเท่าในระยะแรกกำหนดว่าจะให้ทุน ๑๐,๐๐๐ บาทต่อปี แต่ต่อมาได้เพิ่มเป็นให้ทุนละ ๒๐,๐๐๐ บาทต่อปี และ ๒๕,๐๐๐ บาทต่อปี เนื่องจากผู้ได้รับทุนต้องถูกย้ายที่อยู่จากภูมิลำเนาเดิมไปยังจังหวัดอันเป็นที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษาที่ตนสอบคัดเลือกได้ จึงมีค่าใช้จ่ายเพิ่มสูงขึ้นมาก

การจัดตั้งกองทุนการศึกษาเสริมสมอง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชได้จัดตั้งกองทุนการศึกษาเสริมสมองขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ โดยที่สภามหาวิทยาลัยฯ ได้ออกระเบียบมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชว่าด้วยกองทุนการศึกษาเสริมสมอง พ.ศ. ๒๕๒๖ ซึ่งนายกสภามหาวิทยาลัยฯ ได้ลงนามเมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๒๖

ตามระเบียบดังกล่าว กองทุนการศึกษาเสริมสมองประกอบด้วยเงินที่มหาวิทยาลัยได้จัดสรรจากเงินคงคลังของมหาวิทยาลัยเป็นทุนประเดิมจำนวน ๑๐ ล้านบาท เงินบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาและเงินผลประโยชน์ที่เกิดจากกองทุนโดยให้จ่ายเงินผลประโยชน์จากกองทุนในการบริหารโครงการนักเรียนสาธิตเสริมสมอง การจัดกิจกรรมทางวิชาการ และจัดสรรเป็นทุนการศึกษาสมทบกับทุนที่ได้รับบริจาค ทั้งนี้ ให้มีคณะกรรมการบริหารกองทุนการศึกษาเสริมสมองทำหน้าที่บริหารกองทุนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ต่อไป

ในการจัดทุนการศึกษาให้แก่นักเรียนอย่างต่อเนื่องกันเป็นระยะเวลาตามโครงการนี้จำเป็นต้องใช้เงินทุนเป็นจำนวนมาก เท่าที่ผ่านมาทุนการศึกษาเสริมสมองได้จากผู้บริจาคหลายฝ่ายด้วยกัน ในระยะแรกทุนเสริมสมองอยู่ในความดูแลของคณะกรรมการบริหารทุนการศึกษาของเครือบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ นักเรียนทุนเสริมสมองรุ่นที่ ๑ รุ่นที่ ๒ รุ่นที่ ๓ รุ่นที่ ๔ รุ่นที่ ๕ รุ่นที่ ๖ ส่วนใหญ่จึงได้รับทุนการศึกษาจากเครือบริษัท

เจริญโภคภัณฑ์ โดยมีบริษัทอื่นๆ และผู้มีจิตศรัทธาร่วมให้ทุนแก่นักเรียนด้วย ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ มหาวิทยาลัยได้จัดสรรเงินคงคลังเพิ่มอีก ๒๐ ล้านบาท ให้แก่กองทุนการศึกษาเสริมสมอง

ในการบริหารทุนเสริมสมอง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชได้แต่งตั้งคณะกรรมการระดับต่างๆ ขึ้น เพื่อให้โครงการดำเนินไปด้วยดี กล่าวคือ ในระดับสูงสุดมีคณะกรรมการบริหารกองทุนการศึกษาเสริมสมอง ซึ่งสภามหาวิทยาลัยได้แต่งตั้งเมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๒๖ ตามระเบียบมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชว่าด้วยกองทุนการศึกษาเสริมสมอง พ.ศ. ๒๕๒๖ โดยมีวาระดำรงตำแหน่ง ๒ ปี และอาจได้รับแต่งตั้งใหม่อีกก็ได้ คณะกรรมการประกอบด้วย อธิการบดีเป็นประธาน รองอธิการบดีคนหนึ่ง อธิการบดีเสนอแต่งตั้งเป็นรองประธาน ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้แทนสภาวิชาการจำนวน ๒ คน ผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายเอกชนที่สภาวิชาการเสนอแต่งตั้งจำนวน ๓ คน เป็นกรรมการ ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์เป็นกรรมการและเลขานุการ ผู้อำนวยการกองคลังเป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ (ต่อมาได้มีการแก้ไขระเบียบฯ ว่าด้วยกองทุนการศึกษาเสริมสมองเมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๓๑ โดยให้มีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนไม่เกิน ๕ คน โดยเป็นผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายเอกชนไม่น้อยกว่า ๓ คน) คณะกรรมการชุดนี้มีหน้าที่กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการจัดสรรทุน อนุมัติการให้ทุนและค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของกองทุน รวมทั้งออกระเบียบวิธีปฏิบัติซึ่งไม่ขัดต่อระเบียบนี้ได้ตามความจำเป็น

คณะกรรมการระดับต่อไปซึ่งได้รับการแต่งตั้งตามมติของคณะกรรมการบริหารกองทุนการศึกษาเสริมสมอง คือ คณะกรรมการพิจารณาให้ทุนการศึกษาเสริมสมอง โดยให้มีหน้าที่พิจารณาคัดเลือกผู้สมควรได้รับทุน พิจารณาผลการเรียนเพื่อต่อทุนการศึกษาและติดตามผลการเรียนของนักเรียนทุนการศึกษาเสริมสมอง คณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วย

อธิการบดีมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชเป็นประธาน ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้แทนเครือข่ายบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ ผู้อำนวยการกองคลังมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ประธานกรรมการประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ และอาจารย์ประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ ที่เป็นหัวหน้าคณะทำงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาให้ทุนเป็นกรรมการ

เนื่องจากกองทุนการศึกษาเสริมสมองมีความเกี่ยวข้องกับหน่วยงานต่าง ๆ หลายฝ่าย องค์ประกอบของคณะกรรมการจึงมีทั้งผู้แทนภาคเอกชน และหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนสำคัญในการบริหารกองทุนคือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

นับตั้งแต่เริ่มโครงการนักเรียนสาธิตเสริมสมอง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชได้ดำเนินการรณรงค์หาทุนจากผู้มีจิตศรัทธา โดยได้รับการบริจาคจาก “มูลนิธิสมาคมนักเรียนทุนรัฐบาลไทย” จำนวน ๕ ทุน และจาก “ชมรมศิษย์เก่าเสริมสมอง” จำนวน ๕ ทุน และได้ขอบริจาคจากผู้ที่มีอุปการะทุน จัดทำแผนพับประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับทุนเสริมสมองเชิญชวนให้บริจาคโดยประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนและขอรับบริจาคจากประชาชนและนักศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชตามกำลังศรัทธา

คุณสมบัติของผู้มีสิทธิขอรับทุนการศึกษาเสริมสมอง

ผู้ที่มีสิทธิขอรับทุนการศึกษาเสริมสมองในระยะเริ่มแรก ให้ทุนผู้จบ ป. ๖ เมื่อขยายการศึกษาภาคบังคับเป็น ๙ ปี จึงเปลี่ยนเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีอายุ ๑๗ ปีบริบูรณ์ มีผลการเรียนดีต่อเนื่องอย่างต่อเนื่องในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑, ๒ และ ๓ และขาดแคลนทุนทรัพย์ หากมิได้รับทุนการศึกษาแล้วจะไม่สามารถศึกษาต่อได้ รวมทั้งจะต้องมีความประพฤติเรียบร้อย มีความเป็นผู้นำและมีสุขภาพดี นักเรียนจะได้รับทุนนี้ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เป็นต้นไปทุกปีจนถึงชั้นสูงสุดตามความ

สามารถของผู้รับทุน แต่ไม่เกินระดับปริญญาตรี โดยที่ต้องมีผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดี และมีความประพฤติดี (ในระดับมัธยมศึกษา ได้คะแนนเฉลี่ยตลอดปีไม่ต่ำกว่า ๓ จากระบบคะแนน ๔ และในระดับอุดมศึกษา ได้คะแนนเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า ๒.๕๗)

การคัดเลือกนักเรียนสาริตเสริมสมอง

การคัดเลือกนักเรียนผู้สมควรได้รับทุนนั้น เริ่มต้นโดยโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นแต่ละโรงเรียนจะเสนอชื่อนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่สมควรได้รับทุน ผ่านตามลำดับ ตั้งแต่ระดับกลุ่มโรงเรียนซึ่งจะคัดเลือกให้เหลือ ๑ คน แล้วนำเสนอคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานอำเภอ คัดเลือกให้เหลืออำเภอละ ๑ คน แล้วส่งให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดพิจารณา ในระดับจังหวัดจะคัดเลือกให้เหลือ ๔ คน แล้วส่งผลการคัดเลือกไปยังสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อจัดส่งให้มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชโดยคณะกรรมการพิจารณาให้ทุนการศึกษาเสริมสมองคัดเลือกให้เหลือจังหวัดละ ๑ คน ผู้ที่ได้รับการคัดเลือกขั้นสุดท้าย คือผู้ที่ได้รับทุนเสริมสมอง

การบริหารโครงการนักเรียนสาริตเสริมสมองนั้น เมื่อเริ่มแรก ดำเนินงานโดยเครือบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ทำหน้าที่เป็นผู้บริหารทุน และนับตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๒๖ เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชได้เข้ารับหน้าที่บริหารทุนเสริมสมองแทนเครือบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ แต่เครือบริษัทเจริญโภคภัณฑ์ก็ยังคงร่วมมือในด้านการจัดสรรทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนในโครงการอยู่ตลอดมา

เมื่อเข้ารับผิดชอบในการบริหารทุนเสริมสมอง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชได้ขยายขอบเขตการดำเนินงานโดยจัดทำเป็นโครงการนักเรียนสาริตเสริมสมองในระบบทางไกลขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากพิจารณา

เห็นว่านักเรียนทุนเสริมสมองเป็นนักเรียนที่มีลักษณะพิเศษจากทุกจังหวัดทั่วประเทศ การจะพัฒนาเยาวชนกลุ่มนี้ให้ได้ผลเต็มที่ควรจะได้มีการติดตามดูแลทางด้านวิชาการ และพัฒนาการด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากการให้ทุน ดังนั้น จึงจะได้จัดบริการทางวิชาการต่าง ๆ ให้ควบคู่ไปกับการให้ทุน นอกจากนี้ก็ได้ใช้โครงการดังกล่าวเป็นแหล่งส่งเสริมและกระตุ้นให้มีการวิจัยเพื่อเสริมสร้างความก้าวหน้าทางวิชาการในสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การดำเนินงานตามโครงการนักเรียนสาธิตเสริมสมองนี้มหาวิทยาลัยได้มอบหมายให้สาขาวิชาศึกษาศาสตร์เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ

วิธีการบริจาคทุนเสริมสมองสามารถเลือกได้ ๓ วิธีคือ

(๑) ทุนถาวร บริจาคเงินจำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท ต่อทุน ๑ ทุน ซึ่งในวงเงินนี้สามารถนำผลประโยชน์เป็นรายปีมาจัดสรรเป็นทุนแก่นักเรียนได้ตลอด ๑๐ ปี

(๒) ทุนรายปี ผู้บริจาคสามารถบริจาคได้เป็นรายปีตามประเภทของทุนคือ ระดับมัธยมศึกษาปลาย ทุนละ ๖,๐๐๐ บาทต่อปี และระดับอุดมศึกษาทุนละ ๒๐,๐๐๐ บาทต่อปี และ ๒๕,๐๐๐ บาทต่อปี (เฉพาะนักศึกษาที่เข้าศึกษาต่อคณะแพทยศาสตร์ เภสัชศาสตร์ เทคนิคการแพทย์ วิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์) ผู้บริจาคทุนรายปีสามารถระบุชื่อทุนตามความประสงค์ได้

(๓) บริจาคตามอัยยาศัย ผู้บริจาคสามารถบริจาคจำนวนเท่าใดก็ได้ตามอัยยาศัย และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชจะได้รวบรวมจัดสรรเป็นทุนให้แก่นักเรียนตามความประสงค์ต่อไป

ผู้สนใจบริจาคเงินสดหรือสั่งจ่ายเช็คในนามกองทุนการศึกษาเสริมสมอง มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ในการจัดสรรทุนนั้น หากผู้รับบริจาคทุนถาวรหรือทุนรายปีต้องการให้ทุนแก่นักเรียนจังหวัดใดโดยเฉพาะ มหาวิทยาลัยก็จะดำเนินการจัดสรรทุนตามวัตถุประสงค์ของผู้บริจาค

นักเรียนทุนเสริมสมองรวม ๔ รุ่น ได้มีโอกาสรับพระราชทานทุนเสริมสมองจากสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา คือ รุ่นที่ ๑ รับพระราชทานทุนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ รุ่นที่ ๒ รับพระราชทานทุนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๖ รุ่นที่ ๓ และรุ่นที่ ๔ รับพระราชทานทุนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๘

ลักษณะสำคัญของโครงการนักเรียนสาธิตเสริมสมอง

โครงการนักเรียนสาธิตเสริมสมอง จัดเป็นโครงการสาธิตในระบบการศึกษาทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยมหาวิทยาลัยได้เปิดโอกาสให้นักเรียนที่ได้รับทุนเลือกเรียน ณ สถานศึกษาและสาขาวิชาตามที่ตนสนใจ และไม่มีข้อผูกมัดใดๆ ภายหลังจากสำเร็จการศึกษาแล้ว ดังนั้น จึงมีนักเรียนเสริมสมองอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่ตั้งอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ที่นักเรียนผู้ได้รับทุนมีภูมิลำเนาอยู่เป็นส่วนใหญ่ และมีบางคนที่เลือกเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดที่มีใช้ภูมิลำเนาเดิมของตน สำหรับผู้ที่เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาก็สามารถสอบคัดเลือกเข้าเรียนต่อในสถาบันและมหาวิทยาลัยหลายแห่ง

ในการติดต่อและประสานงานเกี่ยวกับนักเรียนสาธิตเสริมสมอง มหาวิทยาลัยจะดำเนินการผ่านสถานศึกษาที่นักเรียนอยู่ โดยได้มอบให้สถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับทุนการศึกษาที่นักเรียนได้รับแต่ละปี นอกจากนี้ก็ยังขอให้ทางโรงเรียนได้จัดอาจารย์แนะแนวประจำตัวนักเรียนเพื่อให้ข้อชี้แนะและคำปรึกษาแก่นักเรียนในประการต่างๆ พร้อมกันนั้นก็ได้อธิบายให้ทางสถานศึกษาได้ช่วยรายงานผลการเรียนของนักเรียนให้มหาวิทยาลัยได้ทราบทุกภาคการศึกษา รวมทั้งการให้ข้อมูลเพิ่มเติมตลอดจนข้อคิดเห็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนให้มหาวิทยาลัยได้ทราบตามแต่สถานศึกษา

จะเห็นสมควร ทั้งนี้เพื่อมหาวิทยาลัยจะได้ให้ความสนับสนุน ให้คำปรึกษา และให้ความช่วยเหลือทั้งทางด้านวิชาการและด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ให้นักเรียนได้มีพัฒนาการและบรรลุเป้าหมายของการให้ทุนอย่างมีประสิทธิภาพ

กิจกรรมทางวิชาการที่มหาวิทยาลัยได้จัดเพิ่มเติมเพื่อสนับสนุน กิจกรรมของสถานศึกษาและเพื่อพัฒนานักเรียนสาธิตเสริมสมอง คือการจัดอาจารย์ประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ ให้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาประจำตัวนักเรียนแต่ละคน ซึ่งอาจารย์ที่ปรึกษาดังกล่าวจะมีการติดต่อกับทางสถานศึกษาและตัวนักเรียนอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ก็มีการจัดกิจกรรมแนะแนวในระบบทางไกลด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารที่จะเป็นประโยชน์แก่การศึกษาของนักเรียน การจัดทำสารเสริมสมองเพื่อให้นักเรียนได้ทราบความเคลื่อนไหวของโครงการ และความก้าวหน้าทางวิทยาการต่างๆ และทุกปีในช่วงปลายเดือนเมษายน ทางมหาวิทยาลัยก็จะจัดกิจกรรมเพิ่มพูนทักษะและเสริมประสบการณ์ให้แก่นักเรียนสาธิตเสริมสมองเพื่อเป็นการเพิ่มเติมในส่วนที่ไม่อาจจะทำได้ด้วยระบบการศึกษาทางไกล กิจกรรมที่จัดทำมีทั้งการพบปะกับผู้อุปการะทุนการศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา และระหว่างนักเรียนทุนเสริมสมองด้วยกัน นอกจากนั้นก็เป็นการเสริมกิจกรรมทางด้านความรู้ ทักษะ การแนะแนว ตลอดจนการทดสอบเพื่อให้ทราบถึงสมรรถภาพด้านต่างๆ ของนักเรียน กิจกรรมเพิ่มพูนทักษะและเสริมประสบการณ์ดังกล่าว จัดขึ้น ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

จำนวนนักเรียนสาธิตเสริมสมองที่ได้รับคัดเลือก

นับถึงปีการศึกษา ๒๕๕๒ ได้มีการจัดสรรทุนเสริมสมองให้แก่ นักเรียนมาแล้วรวม ๒๗ รุ่น จำนวน ๑,๑๐๑ คน

การติดตามประเมินผลโครงการนักเรียนสาธิตเสริมสมอง

ปี ๒๕๔๙ คณะทำงานโครงการนักเรียนสาธิตเสริมสมอง ได้ทำวิจัยเรื่องความคิดเห็นของนักเรียนทุนเสริมสมอง รุ่นที่ ๑๔-๒๓ จำนวน ๑๐๑ คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนทุนเสริมสมองส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นโครงการที่ดีมาก ขอให้ดำเนินการจัดสรรทุนแก่นักเรียนเรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์อย่างต่อเนื่องตลอดไป

ปี ๒๕๕๑ คณะทำงานฯ ได้ทำการติดตามผลนักเรียนทุนสาธิตเสริมสมองรุ่นที่ ๑-๑๕ ผลการวิจัยพบว่านักเรียนทุนส่วนใหญ่ทำงานบริษัทเอกชน มีความรับผิดชอบในการทำงานระดับมากที่สุด

เห็นว่าโครงการทุนเสริมสมองมีประโยชน์มากทำให้ได้รับโอกาสในการเรียนต่อและมีอนาคตที่ดี และต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางการแสวงหาทุนให้กับโครงการเพิ่มขึ้น

นวัตกรรม “มหาวิทยาลัย ในกำกับของรัฐ”

การอุดมศึกษาไทยเริ่มจากการมีโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนข้าราชการพลเรือน จนมาถึงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรก คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๕๙ มหาวิทยาลัยของรัฐทุกแห่งเป็นส่วนราชการ และเมื่อมีพระราชบัญญัติสภาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๒ มหาวิทยาลัยต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมของสภาการศึกษาแห่งชาติและหน่วยงานอื่น เช่น ในด้านการบริหารงานบุคคล อยู่ภายใต้คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) และข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย (ก.ม.) ด้านการเงินการงบประมาณอยู่ภายใต้กระทรวงการคลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรมบัญชีกลาง สำนักงบประมาณ พันธกิจด้านงานวิเทศอยู่ภายใต้กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ เป็นต้น ดังนั้น เมื่อการดำเนินการของมหาวิทยาลัยผ่านมาประมาณครึ่งศตวรรษก็เป็นที่น่าประจักษ์ชัดว่า การบริหารมหาวิทยาลัยขาดความเป็นอิสระ ขาดความคล่องตัว และขาดเสรีภาพทางวิชาการ ยิ่งในยุคที่มีการแข่งขันสูง มหาวิทยาลัยต้องมีความเป็นเลิศทางวิชาการ สามารถสนองตอบต่อความต้องการของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สภาการศึกษาแห่งชาติร่วมกับผู้บริหาร คณาจารย์มหาวิทยาลัยต่างๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้จัดสัมมนาขึ้นหลายหน ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๐๗ - พ.ศ. ๒๕๑๓ จนได้ข้อสรุปว่า การอุดมศึกษาไทยต้องการมหาวิทยาลัยที่มีระบบบริหารมีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพในเชิงบริหารจัดการ ไม่เป็นส่วนราชการ มีฐานะเป็นหน่วยงานของรัฐประเภทหนึ่งที่ยังคงได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากรัฐบาล ซึ่งต่อมามีชื่อเป็น

ทางการว่า “มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ (Public Autonomous University, PAU)” ผลที่ได้จากการสัมมนาได้สรุปเป็นหลักการเสนอต่อ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น คือ จอมพล ถนอม กิตติขจร แต่นายกรัฐมนตรีไม่เห็นด้วย

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของ มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐจากผลการสัมมนาที่แตกต่างจากมหาวิทยาลัยที่เป็นส่วนราชการ สรุปสาระสำคัญเป็นดังนี้

๑. เปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับรัฐบาล โดยที่ มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐไม่เป็นส่วนราชการ จึงไม่ต้องใช้ระบบระเบียบของทางราชการ มหาวิทยาลัยสามารถพัฒนาระบบบริหารที่เป็นของตัวเองเพื่อจะได้เหมาะสมกับภารกิจ และเอื้ออำนวยที่จะทำให้มหาวิทยาลัยบรรลุความเป็นเลิศได้เร็วขึ้น
๒. องค์กรและการบริหารภายในมหาวิทยาลัย จัดเป็นระบบอิสระ ในการปกครองตนเอง มีเสรีภาพทางวิชาการ และส่งเสริมให้คณาจารย์มีส่วนร่วมในการบริหารมหาวิทยาลัยมากขึ้นโดยเน้นการกระจายอำนาจและยึดหลักการบริหารโดยคณะบุคคล ในรูปกรรมการ เช่น สภามหาวิทยาลัย สภาวิชาการ กรรมการประจำหน่วยงานภายในระดับต่างๆ เป็นต้น สำหรับผู้บริหารระดับหัวหน้าหน่วยงาน เช่น อธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการ ศูนย์/สถาบัน หัวหน้าภาควิชา เป็นต้น ให้มีวาระการดำรงตำแหน่ง เพื่อเปิดโอกาสให้คณาจารย์ได้หมุนเวียนกันทำหน้าที่บริหาร
๓. การบริหารงานบุคคล จัดได้ในรูปไม่เป็นระบบราชการ บุคลากรของมหาวิทยาลัยไม่เป็นข้าราชการแต่เป็นพนักงานของรัฐหรือพนักงานของมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจะเน้นการ

บริหารงานบุคคลที่สามารถดึงดูดและรักษาผู้มีคุณวุฒิสูง และ
มุ่งส่งเสริมให้บุคลากรได้ใช้ความรู้ ความสามารถปฏิบัติงาน
ได้อย่างเต็มที่ และให้ได้รับเงินเดือนและผลประโยชน์สูงพอ

๔. การงบประมาณและการเงิน มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐรับ
การจัดสรรงบประมาณประเภทบุดหนุนทั่วไปหรือในรูปเงิน
ก้อน (Block Grant) ใช้จ่ายตามระเบียบการเงินของมหา-
วิทยาลัย มีระบบตรวจสอบการใช้จ่ายเงินที่รัดกุมโดยสำนัก
งานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) เพื่อให้การใช้จ่ายเกิดประ-
โยชน์สูงสุด โปร่งใสตรวจสอบได้

ภายใต้แนวคิดและการผลักดันสนับสนุน รวมทั้งการร่างพระราช
บัญญัติของ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ซึ่งดำรงตำแหน่งปลัดทบวง
มหาวิทยาลัยขณะนั้น ในที่สุด มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐแห่งแรกของ
ประเทศไทย ก็ได้รับการสถาปนาขึ้นตาม พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีสุรนารี พ.ศ. ๒๕๓๓ นับว่าเป็นนวัตกรรมหนึ่งของ ศาสตราจารย์
ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน สาระในพระราชบัญญัติได้ปรากฏอัตลักษณ์หลายประ-
การและบางส่วนได้เป็นแบบอย่างในการร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย
ในกำกับของรัฐฉบับต่อ ๆ มา เช่น

๑. มหาวิทยาลัยเป็นนิติบุคคลที่ไม่เป็นส่วนราชการและไม่เป็น
รัฐวิสาหกิจ เน้นประสิทธิภาพและความคล่องตัวในการบริหาร
งบประมาณและการบริหารงานบุคคล สามารถดึงดูดและรักษา
คนดี คนเก่งอยู่ในระบบ
๒. เป็นมหาวิทยาลัยเทคโนโลยี (University of Technology)
แห่งแรกของประเทศไทย เพื่อให้สอดคล้องกับกระแสอุดม
ศึกษาโลกและสนองตอบความต้องการกำลังคนของประเทศ
ต่อมามีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีเพิ่มขึ้น เช่น มหาวิทยาลัย

เทคโนโลยีมหานคร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
ธนบุรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ เป็นต้น

๓. การมีสภามหาวิทยาลัยที่เป็น Lay Board ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญ โดยยึดหลัก Citizen Trusteeship จากภายนอกร่วมวางนโยบายในลักษณะเป็นสภานโยบาย (Policy Board) เช่นเดียวกับสภามหาวิทยาลัยในประเทศที่เจริญแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำตัวแทนองค์กรผู้ใช้บัณฑิตภาคธุรกิจเอกชน คือ ประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยและประธานสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย มาเป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัยโดยตำแหน่ง มีส่วนร่วมวางนโยบายการผลิตและพัฒนากำลังบุคลากร ทำให้มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีมี “สหกิจศึกษา” เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการจัด “สหกิจศึกษา” ในประเทศไทย ถือได้ว่าเป็นนวัตกรรมอีกอย่างหนึ่งของศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ในปัจจุบันสหกิจศึกษาไทยได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติ

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของสภามหาวิทยาลัยอย่างยิ่ง จะเห็นได้จากพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยทั้ง ๗ ฉบับที่ออกมาปลายปี พ.ศ. ๒๕๕๐ และต้นปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ล้วนกำหนดให้มหาวิทยาลัยแบ่งส่วนงานให้มี “สำนักงานสภามหาวิทยาลัย” อยู่ในโครงสร้าง

๔. การมีพันธกิจที่จะปรับเปลี่ยน ถ่ายทอด พัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อรองรับพันธกิจนี้ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีจึงมีเทคโนโลยีธานี (Technopolis) ซึ่งเป็นอุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and Technology Park) ของมหาวิทยาลัย

๕. การแสดงเจตนารมณ์ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย โดยกำหนดหน่วยงานที่มีชื่อว่า “สถานวิจัย” เป็นหน่วยงานในสำนักวิชาไว้ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย

นับตั้งแต่ได้มีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ คือ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี พ.ศ. ๒๕๓๓ และพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ พ.ศ. ๒๕๓๕ แล้ว ในปี พ.ศ. ๒๕๓๖ รัฐบาลสมัย นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี มีความพยายามจะผลักดันมหาวิทยาลัยให้เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐเพิ่มอีก ๑๖ แห่ง แต่ก็ไม่เป็นผล เนื่องจากความขัดแย้งและมุมมองที่เห็นความสำคัญเรื่องนี้ต่างกันของฝ่ายการเมืองเอง ทำให้ร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย ๑๖ ฉบับตกไป เนื่องจากมีการปิดประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จนกระทั่งมีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐเพิ่มอีก ๔ ฉบับ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ มีพระราชบัญญัติของมหาวิทยาลัยสงฆ์อีก ๒ แห่ง คือ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ และพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ และในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ อีก ๒ ฉบับ คือ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี พ.ศ. ๒๕๔๑ และพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง พ.ศ. ๒๕๔๑ รัฐบาลต่อจากนั้นก็มโนบายที่จะปรับเปลี่ยนมหาวิทยาลัยที่เคยอยู่ในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยที่เหลืออยู่เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ด้วยเหตุผลหลักคือ ความมีอิสระคล่องตัว มีประสิทธิภาพ เพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการ ดังได้กล่าวมาแล้ว แต่ก็ยังไม่มียุทธศาสตร์ในกำกับของรัฐเพิ่มเติมจากปี พ.ศ. ๒๕๔๑ อีกเลย

ในวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ให้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นประธานคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยอีก ๗

ฉบับ และได้ออกเป็นพระราชบัญญัติในช่วงปลายปี พ.ศ. ๒๕๕๐ และต้นปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ดังนี้ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. ๒๕๕๐ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยบูรพา พ.ศ. ๒๕๕๑ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยทักษิณ พ.ศ. ๒๕๕๑ พระราชบัญญัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๑ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๕๑ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ พ.ศ. ๒๕๕๑ และพระราชบัญญัติสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง พ.ศ. ๒๕๕๑

สรุป

“มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ” นวัตกรรมของ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน นับเป็น “นวัตกรรมล้ำสมัย”

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับแห่งแรกของประเทศ ได้รับการสถาปนาขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ (ค.ศ. ๑๙๙๐) ถือว่าเป็นผู้นำของการเปลี่ยนแปลงการบริหารมหาวิทยาลัยของรัฐในระบบราชการสู่การมีความอิสระและคล่องตัวในการดำเนินงาน เมื่อเทียบกับการอุดมศึกษาของประเทศในอาเซียนด้วยกันอย่างมาเลเซียและสิงคโปร์ หรือแม้แต่ประเทศที่พัฒนาแล้วในทวีปเอเชียอย่างประเทศญี่ปุ่น ซึ่งได้ประกาศเป็นนโยบายให้มหาวิทยาลัยของรัฐทุกแห่งอยู่ในรูป “*บริษัทมหาวิทยาลัยแห่งชาติ (National University Corporation)*” โดยมีผลตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๗ (ค.ศ. ๒๐๐๔) ซึ่งเป็นวันเริ่มต้นปีงบประมาณ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการขณะนั้น ได้ตอบกระทู้ถามสด เรื่อง การนำมหาวิทยาลัยของรัฐออกนอกระบบ ในการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๐ ความตอนหนึ่งว่า “.....ตัวอย่างของประเทศญี่ปุ่น การนำมหาวิทยาลัยของรัฐออกนอกระบบ ในสมัย ดร.อารีมา ได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับ

มหาวิทยาลัย ว่า ทำไมมหาวิทยาลัยของญี่ปุ่นจึงไม่เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยในตะวันตกหรือออสเตรเลีย และทำอย่างไรจึงจะแข่งขันได้ ซึ่งก็ได้พบว่าเป็นเพราะ ๑. มหาวิทยาลัยของญี่ปุ่นเป็นมหาวิทยาลัยในระบบราชการ ๒. ขาดอิสระทางวิชาการ ๓. ขาดความเป็นสากลในการที่จะพัฒนาให้มีความก้าวหน้า สามารถมีการแข่งขัน จึงต้องให้มหาวิทยาลัยมีลักษณะเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐที่มีการบริหารคล่องตัวแบบเอกชน ...”

การที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐที่มีระบบบริหารที่มีความคล่องตัวมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ทำให้มหาวิทยาลัยพัฒนาและสร้างปัจจัยคุณภาพได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีระบบบริหารงานบุคคลที่ไม่ใช่ราชการ ทำให้สามารถครองคนดี คนเก่งให้อยู่กับมหาวิทยาลัย จะเห็นได้จากในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ เมื่อมหาวิทยาลัยสถาปนามาเพียง ๑๙ ปี สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) (องค์การมหาชน) ได้เปิดเผยผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบ ๒ อุดมศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๙ - พ.ศ. ๒๕๕๑ ปรากฏว่ามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีได้เป็นลำดับที่ ๑ ในมหาวิทยาลัยของรัฐ กลุ่มเน้นการผลิตบัณฑิตและวิจัย และในปลายเดือนสิงหาคม กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีเป็นหนึ่งในเก้ามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ (National Research University, NRU) และเป็นที่น่ายินดีที่ ๕ ใน ๙ มหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่า “การเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ” จะได้สำแดงสัมฤทธิ์ผลให้เห็นเป็นที่ประจักษ์บ้างแล้ว แต่มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐยังต้องได้รับการพัฒนาอีกต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด ดังความในคำปราศรัยของ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ในโอกาสวันสถาปนามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ครบ ๕ ปี ตอนหนึ่งว่า “.....มหาวิทยาลัย

เป็นสถาบันถาวรของสังคม และจะต้องอยู่คู่ชาติไทยและประชาคมโลก
ชั่วนิรันดร์ และจะต้องมีการปรับเปลี่ยนให้ทันหรือนำการเปลี่ยนแปลงของ
สังคมและของโลก จึงไม่มีวันที่จะใช้คำว่า ‘สร้างเสร็จ’ หรือ ‘สมบูรณ์’ การ
สร้างมหาวิทยาลัยเป็นกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนและต่อเนื่อง .... ผู้ความ
เป็นมหาวิทยาลัยแห่งชาติของประเทศไทย และผู้ความเป็นมหาวิทยาลัย
นานาชาติของประชาคมโลกและของมนุษยชาติสืบไป”.

ศาสตราจารย์ ดร.ประสาท สืบคำ
อธิการบดีมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

นวัตกรรม “สหกิจศึกษา”

ย้อนหลังกลับไปในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เมื่อรัฐบาลสมัยนั้นดำริให้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยใหม่ในส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความสำคัญเป็นเมืองรองในภาคต่างๆ ของประเทศ จังหวัดนครราชสีมาจึงถูกคัดเลือกในฐานะเมืองรองสำหรับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และได้จัดตั้งมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีขึ้นในเวลาต่อมา ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ในฐานะปลัดทบวงมหาวิทยาลัย ผู้ที่ต้องรับผิดชอบการวางแผนและจัดทำโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยดังกล่าว ได้ดำเนินโครงการในหลายลักษณะเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรมอุดมศึกษาทั้งในด้านระบบบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน การวิจัยและพัฒนา และการพัฒนานักศึกษาให้มีคุณภาพชีวิตในมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์พร้อม จึงเกิดนวัตกรรมอุดมศึกษามากมาย ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีแห่งนี้ นวัตกรรมอุดมศึกษาที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ Cooperative Education ต่อมา ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ได้บัญญัติศัพท์ว่า “สหกิจศึกษา”

ความจริงสหกิจศึกษาเกิดจากการที่ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ได้นำคณะผู้บริหารจากมหาวิทยาลัยต่างๆ กว่า ๑๐ คน ไปศึกษาดูงานการพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศแคนาดา เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐ จากการพบปะเจรจากับผู้บริหารของมหาวิทยาลัยต่างๆ ในแคนาดาทุกแห่ง พบว่า สหกิจศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนานักศึกษาควบคู่กับการเรียนการสอนปกติในมหาวิทยาลัย เมื่อวิเคราะห์ให้รายละเอียดแล้ว พบว่า สหกิจศึกษาเป็นหลักการและนโยบายสำคัญในการผลิตบัณฑิตให้ตอบสนองความต้องการของสถานประกอบ

การในทุกๆ สาขาวิชา และยิ่งไปกว่านั้น ในบางมหาวิทยาลัยได้กำหนดให้นักศึกษาทุกคนก่อนสำเร็จการศึกษาต้องมีเวลาปฏิบัติงานในสถานประกอบการที่เรียกว่า สหกิจศึกษา อย่างน้อย ๑ ภาคการศึกษา

สถานการณ์ดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นเฉพาะในแคนาดาเท่านั้น แต่ในสหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยตลอดจนวิทยาลัยชุมชนส่วนใหญ่ได้กำหนดให้สหกิจศึกษาเป็นนโยบายสำคัญในการสร้างบัณฑิตให้สอดคล้องสนองต่อความต้องการของสถานประกอบการเช่นเดียวกัน

จากประสบการณ์ดังกล่าว ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน หลังจากรีจิ้นการศึกษา ดูงานครั้งนั้น ได้มอบหมายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องศึกษาเรื่องนี้โดยละเอียดแล้วเสนอให้สหกิจศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีตั้งแต่เริ่มจัดทำโครงการ จากวิสัยทัศน์อันกว้างไกล และมุ่งมั่นให้เกิดนวัตกรรมนี้ในประเทศไทย ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ได้ระดมสรรพกำลังจากผู้รู้ ผู้เล่นเรื่องนี้ ซึ่งมีน้อยมากในขณะนั้น เพื่อวางรูปแบบการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีให้เอื้ออำนวยต่อการนำสหกิจศึกษามาเป็นกลไกที่สำคัญประการหนึ่งของการผลิตบัณฑิต จนทำให้มหาวิทยาลัยจัดการเรียนการสอนในลักษณะไตรภาคเพื่อรองรับระบบสหกิจศึกษาที่เหมาะสม โดยไม่ทำให้บัณฑิตระดับปริญญาตรีต้องใช้เวลาานเกินกว่า ๔ ปีโดยไม่จำเป็น จากแนวคิดและกลยุทธ์ในการบริหารจัดการที่สอดคล้องกัน จึงทำให้สหกิจศึกษาเกิดขึ้นและอยู่คู่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี และเป็นต้นแบบของสหกิจศึกษาในระบบอุดมศึกษาจนทุกวันนี้

สหกิจศึกษาหมายถึง “การศึกษาที่ทำร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับองค์กรผู้ใช้บัณฑิตเพื่อให้เกิดการศึกษาที่ดี” ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ได้อธิบายความหมายของสหกิจศึกษาอย่างสั้นๆ เข้าใจง่าย และมีความหมายครบถ้วน นี่คือจุดเริ่มต้นของนวัตกรรม

การนำสหกิจศึกษาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องเริ่มต้นจากสภาสถาบัน โดยการกำหนดนโยบายให้ชัดเจนว่า ในการผลิตบัณฑิตนั้น สถาบันมีนโยบายมุ่งหวังให้บัณฑิตแต่ละคนที่สำเร็จการศึกษาในสาขาวิชาต่างๆ ต้องได้รับการพัฒนาประสบการณ์ในการประกอบวิชาชีพจริง ๆ ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ในระยะเวลาที่เพียงพอที่จะหล่อหลอมหรือซึมซับชีวิตในโลกของการทำงานจริงจนเกิดทัศนคติที่ถูกต้องต่ออาชีพการงานนั้นๆ และเกิดคุณลักษณะที่ดีต่อการทำงาน เนื่องจากสหกิจศึกษาเป็นกระบวนการทางวิชาการ จึงต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นที่ยอมรับในระบบการบริหารจัดการภายในสถาบัน โดยถือว่าเป็นภารกิจร่วมทั้งคณาจารย์ นักวิชาการ เจ้าหน้าที่สนับสนุน ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องในองค์กรผู้ใช้บัณฑิตทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ดังนั้น หลักสูตรสหกิจศึกษาจึงกำหนดรายวิชาสหกิจศึกษาที่มีหน่วยกิตไม่น้อยกว่า ๖ หน่วยกิตในระบบทวิภาค

กระบวนการสหกิจศึกษา ประกอบด้วย กระบวนการก่อนการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา ระหว่างการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา และหลังการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา กระบวนการต่างๆ เหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพการจัดการศึกษาของไทย

กระบวนการก่อนการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา สถาบันอุดมศึกษาต้องเตรียมความพร้อมของนักศึกษา พิจารณาคุณสมบัติของนักศึกษา จัดหางานคุณภาพสอดคล้องกับหลักสูตรของสถาบัน ประกาศงานให้นักศึกษาสมัคร จนถึงคัดเลือกและประกาศรายชื่อนักศึกษาสหกิจศึกษาสำหรับสถานประกอบการต่างๆ ในส่วนของสถานประกอบการก็ต้องเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับนักศึกษาในสถานประกอบการเช่นเดียวกัน

กระบวนการระหว่างการศึกษาปฏิบัติงานสหกิจศึกษา สถานศึกษา และสถานประกอบการต้องจัดให้มีการรายงานตัว การปฐมนิเทศ การส่งแผนการทำงานของนักศึกษา การติดตามนักศึกษา การรายงานความก้าวหน้า และการประเมินผล

กระบวนการหลังการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา เป็นกิจกรรมเมื่อสิ้นสุดการปฏิบัติหน้าที่ของนักศึกษาสหกิจศึกษา แล้วเดินทางกลับมาศึกษาต่อที่สถานศึกษา ประกอบด้วย การนำเสนอประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนความรู้กับนักศึกษา คณาจารย์ การสัมมนาผู้ประกอบการ เพื่อประเมินผล และนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการสหกิจศึกษาในระยะต่อไป

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ได้รับการคัดเลือกให้เป็นกรรมการบริหารสมาคมสหกิจศึกษาโลก (World Association for Cooperative Education : WACE) ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ และสืบเนื่องมาจนถึงทุกวันนี้ ด้วยประสบการณ์ดังกล่าวท่านได้เสนอให้มีการจัดตั้งสมาคมสหกิจศึกษาไทย (Thai Association for Cooperative Education : TACE) TACE ได้ทำหน้าที่ในการเป็นศูนย์รวมของผู้บริหาร และนักวิชาการที่มีความเชื่อและความศรัทธาในสหกิจศึกษา และมุ่งหวังจะให้เกิดกลไกในการส่งเสริมสหกิจศึกษาในประเทศไทยอย่างสมบูรณ์ คือ องค์กรภาครัฐ (สกอ.) สถาบันอุดมศึกษา องค์กรผู้ใช้บัณฑิตและสมาคมสหกิจศึกษาไทย ทั้ง ๔ องค์กรต้องร่วมมือผลักดันนโยบาย มาตรฐาน และการสนับสนุนทรัพยากรไปพร้อม ๆ กันเพื่อให้สหกิจศึกษาเจริญงอกงามในระบบอุดมศึกษาของไทย

สหกิจศึกษาได้รับการพัฒนา สร้างสรรค์ ให้เป็นกระบวนการที่มีมาตรฐานและมีระบบการประกันคุณภาพที่สมบูรณ์ เมื่อ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ในฐานะนายกสมาคมสหกิจศึกษาไทยท่านแรก ได้ระดมผู้ทรงคุณวุฒิจากเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศมาประชุมหารือ และยกวางมาตรฐานและการประกันคุณภาพการดำเนินงานสหกิจ

ศึกษา ทั้งนี้เป็นการยืนยันว่า สหกิจศึกษาเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากกระบวนการการเรียนรู้เชิงบูรณาการกับการทำงาน (Work Integrated Learning) ซึ่งมีวิธีการที่หลากหลาย จึงเป็นการยกระดับสหกิจศึกษาให้มีความเป็นตัวของตัวเอง โดดเด่น แตกต่างจากการพัฒนา นักศึกษาด้วยวิธีอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ได้ให้กรอบแนวคิดว่า “สหกิจศึกษาต้องเป็นส่วนหนึ่งของมาตรฐานทางวิชาการตามเกณฑ์ของ สกอ. และมาตรฐานวิชาชีพควบคุมตามที่มีกฎหมายรองรับ โดยการดำเนินการสหกิจศึกษานั้นต้องเป็นการจัดประสบการณ์ตรงในการปฏิบัติงานจริงเต็มเวลาในสถานประกอบการ นอกจากนี้ มาตรฐานสหกิจศึกษาที่กำหนดต้องมีความยืดหยุ่น และควรกำหนดเท่าที่จำเป็นเพื่อให้สถานศึกษาและสถานประกอบการมีโอกาสในการพัฒนา การดำเนินงานสหกิจศึกษาที่เหมาะสมในอนาคตต่อไป”

สหกิจศึกษาได้นำเข้าสู่ระบบอุดมศึกษาโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ด้วยการศึกษาข้อมูล และวางแผนอย่างรัดกุม สนับสนุนให้องค์กรทั้ง ๔ ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่ ภายใต้กรอบนโยบายเดียวกัน บัดนี้ นวัตกรรมสหกิจศึกษาได้เกิดขึ้นเป็นการถาวรผ่านเครือข่ายเพื่อการพัฒนาการศึกษา จากผลสัมฤทธิ์ของการสร้างสรรค์นวัตกรรมสหกิจศึกษาครั้งนี้ สมาคมสหกิจศึกษาไทย โดยการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา จึงได้ประกาศให้ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน คือบิดาแห่งสหกิจศึกษาไทย เมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๕๒

ดร.สุเมธ แยมหูนุ่น

เลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษา

